

Міністерство освіти і науки України

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ДЯКІВ ХРИСТИНА ЮРІЇВНА

УДК 811.161.2+811.112.2]-115:[303.62:004.77]:316.77](043.5)

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНА РЕКОНСТРУКЦІЯ
КОМУНІКАТИВНИХ ДЕВІАЦІЙ
В УКРАЇНСЬКО- І НІМЕЦЬКОМОВНИХ ВІДЕОІНТЕРВ'Ю

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант доктор філологічних наук, професор
Бацевич Флорій Сергійович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри загального мовознавства

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Кійко Юрій Євгенович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри германського, загального
і порівняльного мовознавства

доктор філологічних наук, доцент
Корольов Ігор Русланович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Інститут філології,
старший науковий співробітник
науково-дослідної частини

доктор філологічних наук, доцент
Черхава Олеся Олегівна,
Київський національний
лінгвістичний університет,
професор кафедри германської і фіно-угорської
філології імені професора Г. Г. Почепцова

Захист відбудеться “25” серпня 2020 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.26 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

Автореферат розісланий “21” липня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. С. Толчєєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертація присвячена розробці нової теорії і методології для виконання когнітивно-дискурсивної реконструкції комунікативних девіацій в українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю.

Сучасна комунікативна лінгвістика в когнітивно-синергетичному (Р. Барч, С. Мартінек, А. Паславська, Р. Піотровський, Л. Піхтовнікова, О. Селіванова, Н. Таценко, В. Фалькнер, Д. Херубім, С. Штаффельдт та ін.) і дискурсивно-прагматичному (Ф. Бацевич, Л. Безугла, З. Білют-Гомплєвич, А. Делперманн, С. Іваненко, В. Кальмаєр, Ю. Кійко, І. Кочан, Г. Ленк, Г.-Г. Люгер, К. Маркс, Н. Петрашук, Р. Опіловські, І. Осовська, О. Селіванова, А. Шмідт та ін.) вимірах актуалізує вивчення фундаментальних й універсальних понять, які вже були у фокусі мовознавчих досліджень і з-поміж яких найбільш дискусійним залишається феномен *комунікативних девіацій* (Ф. Боско, Н. Войцехівська, Ф. Гінненкамп, М. Дебрєнн, А. Делперманн, А. Капелюшний, А. Мустайокі, Л. Нефьодова, Г. Почепцов, О. Руда, Т. Савчук та ін.).

У гуманітаристиці навіть виникла окрема наука – *девіатологія* (Ф. Бацевич, М. Дебрєнн, О. Змановська, А. Капелюшний, К. Майєр, Р. Мерінг, Х. Патнем, М. Шимонюк), в якій сформувалися два основні підходи до осмислення комунікативних девіацій: міждисциплінарний і спеціалізований. *Міждисциплінарний* підхід, який виходить за межі власне лінгвістики, відображений у *філософії* (В. Білецький, В. Бут, Л. Віттгенштайн, М. Гайдеггер, Д. Гордєвський, В. Довгополюк, Л. Котляров, К. Мальцева), *психології* (М. Дорошенко, Р. Філер), *педагогіці* (Н. Василенко, А. Габідулліна, З. Гирич, Н. Головач, Ю. Захарова, Т. Кірик, К. Климова, О. Кушнірчук, Н. Савінова), *методиці* й *дидактиці* (К. Бремер, Р. Каспарі, Б. Кільгьофер, А. Кравчук, Г. Ферверс, Д. Херубім), *культурології* (В. Кремер, Г. Тренклер), *міжкультурній комунікації* (І. Колесникова, К. Мальцева, М. Попович), *конфліктології* (Л. Ажнюк, Я. Бондаренко, Ш. Гоес, І. Мельник, В. Нагаєв, Н. Тарабріна), *ортології* (С. Дьячук, С. Єрмоленко, Л. Михайлець, М. Стахів, В. Черниш) та *журналістиці* (С. Білощицька, А. Білощицький, Т. Бондаренко, О. Діхтяренко, А. Капелюшний, С. Криштоф, П. Куляс). *Спеціалізований* підхід представлений працями переважно лінгвістів, які досліджували *комунікативні девіації* у власне *теоретичному* (Н. Арутюнова, Г. Бардука, В. Богданов, Б. Воронін, Н. Голікова, Б. Городецький, Г. Джунусалієва, О. Земська, Є. Ключєв, Н. Ковальська, Є. Кубрякова, О. Кукушкіна, Т. Ушакова, Н. Формановська, С. Цейтлін), *когнітивному* (О. Дубцова, О. Селіванова), *дискурсно-текстовому* (О. Мільченко, Н. Печко), *комунікативному* (О. Руда, Л. Славова), *психолінгвістичному* (Т. Пшенична, А. Яновець), *соціолінгвістичному* (Ф. Гінненкамп) і *контрастивному* (Л. Чернюх) аспектах.

Систематизація наукової літератури з досліджуваної проблеми дає підстави зробити попередні припущення про те, що *комунікативні девіації* як явище притаманні всім типам і видам мовленнєвих жанрів, а останнім часом їх почали аналізувати в такому жанрі, як інтерв'ю з різними діячами: політики, спорту, культури, шоу-бізнесу (Ю. Гойзерманн, Г. Кеппеллі, Н. Кондратенко, О. Кузьменко, С. Сєрбін, А. Делперманн, У. Бріттен і К. Фазель, Й. Фридрихс, У. Швінгес, М. Галлер, А. Клюг, М. Кьотт, С. Лямнек) та ін.

У цьому контексті науковці звернули увагу на такий вид інтерв'ю, як **відеоінтерв'ю** (Л. Антонова, Л. Белова, М. Буляєва, О. Голуб, С. Давидов, С. Давлетшина, Ю. Мюллер, Л. Шестеркіна), де, звісно ж, наявні комунікативні девіації, проте аналіз яких має спиратися на нові й донині не розроблені теоретико-методологічні засади, з позицій яких можна буде виконати реконструкцію причин виникнення комунікативних девіацій та класифікувати їх за різними критеріями, і, як результат, запропонувати мовцям як однієї лінгвокультури, так і представникам різних етноспільнот алгоритм уникнення непорозумінь і врегулювання можливих конфліктів (К. Бармаєр, Ф. Бацевич, Й. Болтен, А. Вайс, П. Генкова, Г. Й. Герінгер, Ш. Гоес, У. Гьослер, О. Деменчук, В. Драєр, К. Ерхардт, І. Корольов, А. Корольова, Д. Кумбір, Г.-Й. Люзебрінк, В. Манакін, К. Мізін, А. Паславська, Ф. Фогель, Ч. Фьолдес, Й. Шеффер, Р. Шмітт, Ф. Шульц фон Гун).

Актуальність теми дисертації зумовлена її зорієнтованістю на вивчення, з одного боку, нових універсальних категорій когнітивно-дискурсивної лінгвокомпаративістики, до яких належать комунікативні девіації, а з іншого, – необхідністю реконструкції цього явища, яке виникає в перебігу комунікації у представників різних етноспільнот, у даному разі – українсько- і німецькомовної. Розроблення нової теорії і методології для виконання когнітивно-дискурсивної реконструкції комунікативних девіацій із подальшим встановленням їхньої типології безпосередньо продиктоване потребою виявлення причин виникнення комунікативних девіацій у різних мовленнєвих жанрах і, зокрема, у відеоінтерв'ю як різновиді жанру “інтерв'ю” та укладання рекомендацій для запобігання збоєм у спілкуванні, і як результат, досягнення кооперативної рівноваги між мовцями однієї лінгвокультури й у міжкультурній комунікації.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на положенні про те, що типи комунікативних девіацій є універсальними для української і німецької лінгвокультур, проте мають відмінності за низкою якісних (лінгвальних і позалінгвальних) та кількісних показників реалізації у межах того чи того типу відеоінтерв'ю з огляду на особливості української і німецької мов, відображаючи національно-культурну специфіку кожної лінгвокультури і наявні в ній реалії, норми, конвенції, максими та правила міжособистісного й колективного спілкування.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри загального мовознавства (“Соціокомунікативні та когнітивні аспекти організації різномовних дискурсів” (0116U001697), “Різнномовні тексти і дискурси в соціально-комунікативних і міжкультурних вимірах” (0119U002412)) і кафедри міжкультурної комунікації та перекладу (“Лінгво-когнітивні та дискурсивні аспекти функціонування германських, романських та класичних мов” (0117U001394), “Стратегії і тактики міжкультурної комунікації та перекладу” (0118U000601)) Львівського національного університету імені Івана Франка. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 53/9 від 1 вересня 2018 року, уточнено та перезатверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 77/11 від 27 листопада 2019 року.

Метою дисертації є реконструкція комунікативних девіацій як когнітивного і водночас дискурсивного феномена в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю.

Сформульована мета передбачала вирішення таких **завдань**:

- систематизувати теоретичні здобутки із проблематики вивчення комунікативних девіацій з огляду на різні сфери гуманітарного знання і застосувати їхні положення до наукової інтерпретації ключових понять дисертації з позицій когнітивної лінгвокомпаративістики і зіставно-типологічної лінгвістики;
- обґрунтувати науково-термінологічний статус відеоінтерв'ю як інтегрованого мовленнєвого жанру, який включає теле- і спеціальні інтерв'ю, збережені на відеохостингу YouTube в мережі Інтернет;
- уточнити визначення поняття “комунікативної девіації” на тлі суміжних термінів і понять як динамічного і складного когнітивно-дискурсивного явища;
- розробити нову методологію для виконання когнітивно-дискурсивної реконструкції комунікативних девіацій в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю;
- реконструювати причини виникнення комунікативних девіацій і побудувати їхню модель, характерну для українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю;
- визначити типи реконструйованих комунікативних девіацій за їх генезою, структурним рівнем, способом уникнення девіацій, за стратегіями інтерв'юера і респондента та їх тактиками;
- встановити типи реконструйованих комунікативних девіацій, зумовлених факторами впливу дискурсивного середовища;
- схарактеризувати закономірності й відмінності реконструйованих типів комунікативних девіацій в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю за кількісно-якісними показниками.

Об'єкт дослідження – українсько- і німецькомовні відеоінтерв'ю за період 2000–2019 років, у яких наявні різного типу комунікативні девіації з різними причиново-наслідковими виявами.

Предмет дослідження – когнітивно-дискурсивна реконструкція комунікативних девіацій (порушень) шляхом відновлення їх типів: 1) в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю, а саме у спортивних, зіркових і політичних їх видах; 2) спричинених інтерв'юером, респондентом і дискурсивним середовищем; 3) на зовнішньо-, внутрішньоструктурному і ситуативному рівнях перебігу інтеракції.

Джерельну базу дисертації складають відеоінтерв'ю українською та німецькою мовами за період 2000–2019 років, розміщені в мережі Інтернет на відеохостингу YouTube, які містять як матеріали офіційних телеканалів (*1+1, 2+2, 5 Канал, 24 Канал, HTA, hromadske.tv, NewsOne, Еспресо, Інтер, Телеканал Прямий, ТРК “Україна”, канал Футбол 1/Футбол 2, Футбол, Футбол+ та XSport, zik*, групи каналів *ARD-Mediathek, BUNTE TV, CCMediaTV, Das Erste, FPÖ TV, MDR, NDR, n-tv, phoenix, SWR, Tagesschau24, ZDF, w24*), так і офіційних YouTube-каналів (*Радіо Свобода Україна, Українська правда, Centre UA NGO, Football HUB, Football.ua, UA-Футбол та Sport.ua, skrypin.ua, Visavi Studio, badenfm, blogger tv, EintrachtTV, my tennis, ORF, Sport1, DAZN, liga total, PINEWS, premere, sky bundesliga hd, sky sport austria, TIKonline.de*) та каналів і програм окремих користувачів YouTube.

До уваги взяті українсько- та німецькомовні інтерв'ю на відеохостингу YouTube, які отримали найбільшу кількість переглядів на основі використання фільтрів пошуку на YouTube та розміщені у рубриці "Популярне". Критерії добірки інтерв'ю зумовлені: значущістю особи респондента (відома особа/експерт у певній сфері); актуальністю теми інтерв'ю (спорт, шоу-бізнес, політика); нетиповістю ситуації (створеної навмисно або випадково комічністю чи недолугістю певної ситуації); письмовими коментарями YouTube-глядачів після перегляду відео.

Фактичний матеріал дисертації становлять 3 090 076 слововживань у 800 відеоінтерв'ю українською та німецькою мовами (по 400 у кожній мові, 1 640 109 укр.; 1 449 967 нім.) за період 2000–2019 років, які містять комунікативні девіації загальним обсягом 1 239 834 слововживань (688 846 укр.; 550 988 нім.). По 400 інтерв'ю з девіаціями виокремлено із суцільної вибірки обсягом 867 відеоінтерв'ю українською мовою та 1 028 відеоінтерв'ю німецькою мовою відповідно, розміщених на відеохостингу YouTube в мережі Інтернет.

Методи дослідження. На основі комплексного підходу до аналізу об'єкта наукової рефлексії та методологічних принципів – експансіонізму (широкої міждисциплінарності), експланаторності (достатньо аргументованої науково-пояснювальної бази), культурного детермінізму (дослідження матеріалу різних лінгвокультур), дискурсоцентризму і функціоналізму застосовані такі методи і прийоми дослідження:

1) **когнітивної лінгвокомпаративістики** (метод *когнітивно-дискурсивної реконструкції* – для виявлення причин виникнення комунікативних девіацій як когнітивного і водночас дискурсивного явища, відображеного у свідомості носіїв української та німецької мов, та способів і засобів їхньої актуалізації на різних рівнях українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю);

2) **зіставної лінгвістики** (*зіставно-типологічний метод* з метою визначення *tertium comparationis* – як основи зіставлення видів українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю та генези комунікативних девіацій у цьому різновиді жанру; *зіставної інтерпретації* мовного, мовленнєвого, невербального та паравербального кодів комунікативних девіацій у досліджуваних лінгвокультурах та *виявлення* їхніх спільних і відмінних характеристик).

3) **медіалінгвістики** та **лінгвістичної генології** (*жанрово-типологічний метод* – для ідентифікації та систематизації різновиду мовленнєвого жанру відеоінтерв'ю в українській та німецькій мовах; *контекстуально-інтерпретаційний метод* – для встановлення змістової спрямованості видів інтерв'ю; *когнітивно-семіотичний* – для реконструкції знаків інших семіотичних систем);

4) **лінгвопрагматики, девіатології та комунікативної лінгвістики** (*прийом інтен-аналізу* – для визначення мети інтеракції, *транзакційний аналіз* – для характеристики моделей адресанта й адресата; *конверсаційний аналіз* – для реконструкції фаз перебігу інтерв'ю, їхньої тематики, зміни ролей як інструмента впливу комунікантів; *інтераційний аналіз* – для вивчення комплексної комунікативної події з урахуванням як лінгвальних, так і екстралінгвальних чинників, а також ситуативного контексту; *дискурс-аналіз* – для реконструкції окремої події у двох дискурсивних середовищах, визначення комунікативного контексту та ситуації спілкування конкретного виду інтерв'ю у зіставлюваних мовах);

5) **структурної лінгвістики** (*елементи кількісного аналізу* – для обчислення відсоткового співвідношення комунікативних девіацій у різних видах українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю стосовно мовленнєвої норми; *елементи статистичних підрахунків* – для вимірювання активності вжитку різнорівневих явищ і мовних одиниць у проаналізованому матеріалі; *документація мовних ситуацій* – для транскрибування девіацій у мовленнєвих секвенціях).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації *уперше реконструйовано* причини виникнення комунікативних девіацій як когнітивного і водночас дискурсивного явища й побудовано його універсальну модель, характерну для українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю; *розроблено* нову теоретико-методологічну концепцію (новий напрям – *когнітивно-дискурсивна девіатологія*) для встановлення типології комунікативних девіацій в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю: за видами інтерв'ю, генезою, структурними рівнями, способами уникнення девіацій, за стратегіями й тактиками інтерв'юера і респондента.

Уточнено визначення терміна “відеоінтерв'ю” як інтегрованого мовленнєвого жанру, що включає теле- і спеціальні інтерв'ю, збережені на відеохостингу YouTube в мережі Інтернет, і є публічною формою отримання інтерв'юером інформації за допомогою запитань до відомого в певній сфері респондента.

Запропоноване нове визначення комунікативної девіації як універсального й водночас етнокультурно маркованого, динамічного, складного когнітивно-дискурсивного явища, яке специфічно породжується в різноформатних і різнотипних жанрах. *Визначено* гіперо-гіпонімічні відношення між ключовими термінами: “комунікативна девіація” / “комунікативна невдача” / “порушення” / “відхилення” / “мовна девіація” / “мовленнєва девіація” / “помилка”. *Здійснено* трансфер терміна “комунікативні девіації” у сферу жанру відеоінтерв'ю як відмінності, незбігу в очікуваннях комунікантів, спричиненого інтерв'юером, респондентом або ж дискурсивним середовищем, що виникає, набуває рис і підлягає коригуванню в кожній лінгвокультурі. *Обґрунтовано* нове трактування терміна “структурна рівність”, що передбачає реконструкцію комунікативних девіацій на структурних рівнях відповідного жанру і відображає відтворюваність, типовість, повторюваність і корекцію девіацій у тому чи тому мовленнєвому жанрі.

Класифіковано найпопулярніші за кількістю переглядів українсько- і німецькомовні відеоінтерв'ю на відеохостингу YouTube за відповідною тематикою (спортивні, зіркові, політичні). *Обчислено* частотність появи комунікативних девіацій у виявлених видах українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю за період 2000–2019 роки.

Ідентифіковано типи реконструйованих комунікативних девіацій, *схарактеризовано* їх специфіку і *реконструйовано* причини виникнення комунікативних девіацій залежно від виду інтерв'ю за предметно-логічним принципом в обох лінгвокультурах з урахуванням генези (спричинені інтерв'юером, респондентом, дискурсивним середовищем), структурних рівнів (внутрішнім, зовнішнім (вербальні й невербальні елементи), ситуативним), способом запобігання девіацій (до, в перебігу чи після проведення інтерв'ю), за стратегіями й тактиками інтерв'юера і респондента.

Доведено гіпотезу про те, що реконструйовані типи комунікативних девіацій мають універсальний характер в українській і німецькій лінгвокультурах, проте відображають національно-культурну специфіку з огляду на особливості української і німецької мов та кожної лінгвокультури і наявних у ній реалій, норм, конвенцій, максим і правил міжособистісного та колективного спілкування.

Зміст дисертації сформульовано в положеннях, які **винесено на захист**:

1. Комунікативні девіації – універсальне й водночас етнокультурно марковане, динамічне, складне когнітивно-дискурсивне явище, яке специфічно породжується в різноформатних і різнотипних жанрах. Комунікативні девіації у відеоінтерв'ю – це відмінності, незбіг в очікуваннях комунікантів, спричинені інтерв'юером, респондентом або ж дискурсивним середовищем (комунікативним шумом у широкому значенні), явище, яке виникає, набуває рис і підлягає коригуванню у відеоінтерв'ю в межах досліджуваних лінгвокультур. Поняття *комунікативної девіації* – це гіперонім для позамовних, мовних і мовленнєвих девіацій, які виявляються на взаємопов'язаних структурних рівнях (зовнішньому, внутрішньому, ситуативному) відповідного жанру – у цьому дослідженні відеоінтерв'ю – і мають якісну, кількісну та процесуальну лінгвокультурну специфіку.

2. Відеоінтерв'ю – це інтегрований інформативний різновид жанру інтерв'ю, який охоплює теле- і спеціальні інтерв'ю, збережені на відеохостингу YouTube в мережі Інтернет, і є публічною формою отримання інтерв'юером інформації за допомогою запитань на певну тематику (щодо особистості респондента, його думки про певну проблему або подію) від відомого в певній сфері респондента.

3. Реконструкція причин виникнення комунікативних девіацій у відеоінтерв'ю передбачає такі етапи: 1) виявлення причин комунікативних девіацій і побудову їх моделі; 2) встановлення типів комунікативних девіацій за видом відеоінтерв'ю; 3) визначення типів девіацій за їх генезою, структурним рівнем (зовнішнім, внутрішнім і ситуативним (далі – ЗСР, ВСР і СР відповідно)), способом уникнення девіацій, за стратегіями інтерв'юера і респондента та їх тактиками; 4) зіставлення типів девіацій в обох лінгвокультурах.

4. Комунікативні девіації частіше наявні в українсько- (47,1 % з загальної вибірки), аніж у німецькомовних відеоінтерв'ю (38,9 % з загальної вибірки). Їх класифіковано за видами відеоінтерв'ю: спортивні (укр. 16,2 %, нім. 43,2 %), зіркові (укр. 34,3 %, нім. 33,5 %) і політичні (укр. 49,5 %, нім. 23,3 %).

5. Виявлено такі девіації *інтерв'юера*: 5.1. У спортивних інтерв'ю (укр. 26,2 %, нім. 18,5 %): 1) ЗСР: недотримання композиції жанру, невідповідні час і місце, відмінні очікування і фонові знання (спільні), неготовність починати інтерв'ю, низька комунікативна компетенція (част. укр.), девіація як мета, невідповідні комунікативні акти (част. нім.); 2) ВСР: надлишкова лексикалізація, заміна складу словосполучення, повтори, економія мовних засобів (спільні), суржик, неправильні форми звертання, невербальні засоби (част. укр.); 3) СР: надто довгі запитання, невдала метакомунікація (част. укр.); відсутність питання, провокаційні, негативно-оцінні, складні, агресивні, недоречні запитання (част. нім.). 5.2. У зіркових інтерв'ю (укр. 29,2 %, нім. 14,9 %): 1) ЗСР: незрозуміла/відсутня попередня розмова, невідповідні час і місце, відмінність фонових знань (спільні), низький рівень якості підготовки, надто широка тема, фіксований перелік або різка

зміна тематики запитань, запитання-табу, надмірна м'якість/жорсткість, неналежне/непродумане завершення розмови (част. укр.), низький рівень комунікативної компетенції (част. нім.); 2) ВСР: нечіткість мовлення, неправильні форми звертання, перехід Ви/ти, недоречна іронія, риторичні запитання-обвинувачення (спільні), помилки у наголосах, суржик, росіянізми, перекручування імен, порушення граматичних конструкцій, інверсія прикметників, невербальні засоби (част. укр.), недоречне використання діалекту, неповні речення (част. нім.); 3) СР: порушення максими якості інформації, відсутня/провальна метакомунікація (част. укр.), порушення максими манери (част. нім.). 5.3. У політичних інтерв'ю (укр. 34,9 %, нім. 35,5 %): 1) ЗСР: різноплановість і нагромадження запитань, теми-табу, невідповідність до канонів жанру, часу і місця, нефахова поведінка, невідповідний респондент, недостатня підготовка до інтерв'ю (част. укр.), порушення нейтралітету (част. нім.); 2) ВСР: повтор займенників, констатації (спільні), розмовна мова, пейоративна лексика, недоречні англіцизми, нашарування заперечення, заміна складу словосполучення, хибне вживання паронімів, плеоназми, неповні речення, невербальні засоби (част. укр.), оцінна лексика, неправильні відмінки, риторичні запитання-провокації, повтори (част. нім.); 3) СР: порушення максимум повноти і якості інформації (спільні), максимум манери, провальна метакомунікація, перебивання, одночасне мовлення, перепитування, переривання (част. укр.).

6. Визначено дев'яці респондента: 6.1. У спортивних інтерв'ю (укр. 66,2 %, нім. 86,1 %): 1) ЗСР: невідповідність до комунікації, невміння давати інтерв'ю, власне трактування неіснуючих імплікатур дискурсу й ілокутивних сил (спільні), різні очікування щодо інтерв'ю (укр.), небажання початку комунікації, підміна/приписування інтерв'юєру інших пресупозицій (част. нім.); 2) ВСР: паузи, заповнені довгими голосними або словами-зв'язками, перехід Ви/ти, неузгоджені займенники, неправильні граматичні і синтаксичні структури, повтори, неповні речення (спільні), неправильні наголоси, суржик, перемикання коду (част. укр.), виражений акцент іноземців, діалекти, пейоративна лексика, заміна складу фразеологізму, неправильне слововживання, надмірна кількість англіцизмів, невербальні засоби (част. нім.); 3) СР: порушення максимум якості інформації і релевантності (спільні), порушення максимум повноти інформації (част. укр.), порушення максимум манери спілкування та принципу ввічливості, перебивання і переривання інтерв'ю (част. нім.). 6.2. У зіркових інтерв'ю (укр. 73,7 %, нім. 64,9 %): 1) ЗСР: небажання починати комунікацію, різні очікування щодо інтерв'ю, некомпетентна і нефахова відповідь (спільні), невміння давати інтерв'ю (част. нім.); 2) ВСР: незрозуміла вимова, акцент, вокалізовані паузи, сленг, пейоративна лексика, граматичні помилки, еліптичні, незавершені і неузгоджені речення, риторичні запитання, повтори, невербальні засоби (спільні), суржик, росіянізми, діалектизми, перекручування слів, реакція зустрічним запитанням інтерв'юєру (част. укр.), редукція закінчень слів (нім.); 3) СР: порушення максимум якості інформації, релевантності, манери спілкування та принципу ввічливості (спільні), порушення максимум повноти інформації (част. укр.). 6.3. У політичних інтерв'ю (укр. 73,7 %, нім. 68,8 %): 1) ЗСР: відмінні очікування, підміна пресупозицій інтерв'юєра, висновування неіснуючих ілокутивних сил (спільні), небажання починати комунікацію, невідповідність до неї (укр.); 2) ВСР: вокалізовані паузи, риторичні запитання з ознаками здивування, іронія, сарказм

(спільні), перемикання коду, розмовна мова, росіянізми, повтори, зустрічне запитання у відповідь, пейоративна лексика, синтаксична незв'язність речень, невербальні засоби (укр.); 3) СР: порушення максим повноти/якості інформації, скерування до третіх осіб, відсутня відповідь на запитання (спільні), порушення максим релевантності, манери спілкування та принципу ввічливості, переривання розмови, відсутня метакомунікація (укр.), невдала метакомунікація (нім.).

7. Способи запобігання комунікативним девіаціям – універсальні з огляду на етап створення відеоінтерв'ю (до, під час і після його проведення), однак демонструють специфіку видів відеоінтерв'ю в обох лінгвокультурах у змістовому, емоційно-психологічному, мовленнєво-мовному і технічному аспектах.

8. В обох лінгвокультурах виокремлено такі стратегії у відеоінтерв'ю: 1) інформативна й оцінна як загальні (прямі) стратегії інтерв'юера; 2) стратегії надання (експертної) інформації і вираження точки зору респондента; 3) прихована стратегія інтерв'юера (провокація, викриття, висвітлення (не)вигідної інформації, спотворення фактів); 4) прихована стратегія (самопрезентація, висвітлення вигідної інформації, звинувачення інших) респондента; 5) стратегія виходу із проблемних ситуацій інтерв'юера з її специфічними тактиками; 6) стратегія виходу із проблемних ситуацій респондента з її специфічними тактиками.

9. Комунікативний шум як чинник дискурсивного середовища спричиняє для всіх видів відеоінтерв'ю (спортивні (укр. 21,5 %; нім. 18,5 %), зіркові (укр. 8,8 %; нім. 35,1 %), політичні (укр. 24,8 %; нім. 12,9 %)) комунікативні девіації, які залежать від: 1) фізичного шуму: вербальний і невербальний фоніві шуми, обрив фраз, технічні проблеми, “нарізка” кадрів, сторонні предмети (част. в укр. і нім. спортивних відеоінтерв'ю); 2) фізіологічного шуму: вади мовлення, зумовлені хворобою, втомою, станом, ситуацією, порушенням темпу і гучності мовлення (част. у нім. спортивних і зіркових відеоінтерв'ю); 3) шуму, пов'язаного зі сторонніми особами (част. укр. політичні інтерв'ю). Сукупність шумів характерна у німецькомовних відеоінтерв'ю.

10. *Спільним* для реконструйованих комунікативних девіацій у відеоінтерв'ю є те, що вони спричинені в обох лінгвокультурах частіше респондентом, аніж іншими чинниками, а причини виникнення девіацій залежать від виду відеоінтерв'ю конкретної лінгвокультури, від їх структурних рівнів і використання подібних стратегій. *Відмінними* є вербальні й невербальні засоби спричинення комунікативних девіацій, що зумовлено різноструктурністю досліджуваних мов, використання стратегій, пов'язаних з манерою ведення інтерв'ю і різним ступенем відкритості і прозорості у спричиненні та подоланні комунікативних девіацій у відеоінтерв'ю української та німецької лінгвокультур.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в можливості їхнього використання у зіставно-типологічних дослідженнях, у дослідженнях із теорії мови, психо- і соціолінгвістики, лінгвопрагматики, когнітивної і комунікативної лінгвістик, методології мовознавства, у курсах зіставного мовознавства (розділ “Контрастивна медіалінгвістика”), загального мовознавства (розділи “Мова і мислення”, “Знакова природа мови”, “Медіалінгвістика”), теоретичної граматики німецької мови (“Лексикологія”, “Морфологія”, “Синтаксис”), сучасної української літературної мови (розділи

“Лексикологія”, “Морфологія”, “Синтаксис”, “Стилістика”), а також у викладанні таких навчальних дисциплін, як: порівняльна типологія української та німецької мов, стилістика української та німецької мов, вступ до мовознавства, лінгвокраїнознавство країн першої іноземної мови, комунікативна граматики німецької мови, комунікативні стратегії усного мовлення, зіставна лексикологія, риторика, контрастивна граматики, культура мовлення, етнолінгвістика, естетична комунікація, актуальні проблеми когнітивної лінгвістики тощо. Результати дослідження можуть бути корисними для представників мас-медійної сфери, фахівців, які спеціалізуються у галузі теорії комунікації, а також представників сфери соціальних комунікацій, дипломатичних служб, державних і приватних інституцій різного профілю з метою запобігання конфліктним ситуаціям і покращення соціальної та міжкультурної комунікації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорено на наукових семінарах Лейбніц-Інституту Німецької Мови (Маннгайм, Німеччина, 2017–2020), Університету імені Фридриха Александра (Ерланген – Нюрнберг, Німеччина, 2016) та Університету імені Отто Фридриха (Бамберг, Німеччина, 2015); на *тридцяти двох* наукових конференціях і конгресах, серед яких *двадцять чотири* міжнародних: “Moderne Germanistik auf der Suche nach einer neuen Identität: interdisziplinär, interkulturell, international” (Івано-Франківськ, 2019), “Text- und Diskurswelten in der massenmedialen Kommunikation – Zugänge zur Produktion, Rezeption und Wirkung von multimodalen Textformaten” (Республіка Польща, Бидгощ, 2018), “Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки: Україна і світ” (Львів, 2018), “Прикладні лінгвістичні дослідження в умовах міжкультурної комунікації” (Острог, 2018), “Німецька мова в Україні: Традиції, успіхи, завдання” (Львів, 2018), “Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук” (Одеса, 2018), “Комунікація у сучасному соціумі” (Львів, 2018), “Україна і світ: діалог мов і культур” (Київ, 2018), “Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht” (Федеративна Республіка Німеччина, Мюнхен, 2018), “Германські мови в міжкультурному контексті (лінгвістика, переклад, лінгводидактика)” (Київ, 2018), “Мова та література у полікультурному просторі” (Львів, 2018), “Intra- und interlinguale Zugänge zur deutschen Phraseologie und Parömiologie” (Республіка Польща, Вроцлав, 2017), “An den Grenzen der Pragmatik” (Федеративна Республіка Німеччина, Саарбрюкен, 2017), “Medienkulturen – Multimodalität und Intermedialität” (Фінляндська Республіка, Гельсінкі, 2017), XVI. Internationale Tagung der Deutschlehrerinnen und Deutschlehrer (Швейцарська Конфедерація, Фрібур, 2017), “Region(en) von Mitteleuropa – historische, kulturelle. Sprachliche und literarische Vermittlungen” (Угорщина, Будапешт, 2017), “Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht” (Федеративна Республіка Німеччина, Мюнхен, 2017), “Sternstunden der deutschen Sprache in der Ukraine” (Чернівці, 2017), “Philology and Linguistics in the Digital Age – 2016 (FILIDA – 2016)” (Угорщина, Будапешт, 2016), “Deutsche Sprache in der Ukraine: Kontinuitäten und Entwicklungen” (Львів, 2016), “Пріоритети германського і романського мовознавства” (Луцьк–Світязь, 2016), “Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи” (Чернівці, 2016), “Українська германістика в діалозі культур =

Ukrainische Germanistik und Kulturdialog” (Львів, 2015), “Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації” (Острог, 2015); *одна* всеукраїнська “Філологія: сучасний погляд на вивчення актуальних проблем” (Запоріжжя, 2018); *шість* звітних конференцій філологічного і факультету іноземних мов (Львів, 2015–2020).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційної роботи викладено в *тридцяти вісьмох публікаціях*, з яких *двадцять шість* статей: *сімнадцять* (10,23 друк. арк.) статей, надруковані у наукових фахових виданнях України, *сім* (6,57 друк. арк.) – опубліковані у періодичних виданнях інших держав, що індексуються в міжнародних наукометричних базах даних, *одна* (1,24 друк. арк.) – у фаховому виданні іншої держави, *одна* (0,59 друк. арк.) – у виданні, яке не внесено до списку фахових видань України, *один* посібник (5,87 друк. арк.), а також матеріали *одинадцятьох* наукових конференцій (1,38 друк. арк.).

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з анотацій двома мовами, переліку умовних позначень, вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел (665 позицій, з яких 346 – німецькою й англійською мовами), джерел ілюстративного матеріалу (156 позицій) та 6 додатків. Загальний обсяг роботи – 495 сторінок, обсяг основного тексту дисертації становить 360 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено його завдання, об’єкт і предмет, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, сформульовано положення, які винесено на захист, описано методи дослідження, схарактеризовано джерельну базу і фактичний матеріал, указано форми апробації та обсяг і структуру роботи.

У **першому розділі “Когнітивно-дискурсивні засади вивчення комунікативних девіацій у мовленнєвому жанрі відеоінтерв’ю”** встановлено основні вектори дослідження мовленнєвого жанру інтерв’ю; визначено роль відеоінтерв’ю у типологічній стратифікації жанру інтерв’ю; виявлено композицію, стратегії та значення комунікативних девіацій у досліджуваному жанрі; проведено критичний аналіз досліджень комунікативних девіацій як об’єкта міждисциплінарних студій й аналіз лінгвістичних праць із проблематики комунікативних девіацій як когнітивно-дискурсивного феномена та систематизовано основні напрями його вивчення; визначено наукову дескрипцію комунікативних девіацій на тлі суміжних термінів і понять та розглянуто загальні критерії реконструкції комунікативних девіацій за структурними рівнями.

Враховуючи наукові праці з філології і журналістики, виокремлено такі напрями дослідження жанру інтерв’ю: *комунікативно-прагматичний* (Г. Апалат, У. Бріттен, С. Бирик, М. Галлер, Н. Гапотченко, В. Германов, А. Клюг, Г. Крижанівська, М. Кьотт, Г.-Г. Люгер, С. Лямнек, А. Мозолєвська, Н. Попова, Т. Пшенична, О. Саламатіна, О. Соболева, Ю. Третьяк, К. Фазель, Й. Фридрихс, Г. Цапро, У. Швінгес), *функційний* (М. Кьотт, О. Саламатіна, О. Сушкевич), *лінгвокогнітивний* (С. Петренко, М. Штельмах), *структурно-семантичний* (А. Прокопенко, С. Швачко), *жанрово-стилістичний* (Н. Гапотченко, О. Голік, І. Горбова, Г. Крижанівська, С. Петренко, Т. Шальман, М. Штельмах) і *зіставно-контрастивний* (О. Борисов, Ю. Кійко, І. Мала, О. Саламатіна) підходи.

Інтерв'ю розглядають зокрема як жанр публіцистики (О. Голік, І. Горбова, А. Мозолєвська, М. Штельмах), медіажанр (Г. Крижанівська), мовленнєвий жанр (Т. Кітаєва, О. Кузьменко, О. Саламатіна), тип дискурсу (С. Куранова, І. Шевченко) і тип тексту (Г. Апалат, Н. Гапотченко, К. Серажим). Однак усі існуючі в Україні дослідження, за винятком праць О. Борисова, Г. Денискіної і Т. Шальман, ґрунтуються на публіцистичних інтерв'ю, не враховуючи специфіки відео.

Відеоінтерв'ю визначено як інтегрований мовленнєвий жанр, який включає теле- і спеціальні інтерв'ю, збережені на відеохостингу YouTube в мережі Інтернет, і як публічну форму отримання інтерв'юером інформації за допомогою запитань на певну тематику від відомого в певній сфері респондента. Попри існування різних типологій жанру у дослідженні релевантна така класифікація відеоінтерв'ю (Рис. 1):

Рис. 1. Типологія відеоінтерв'ю

Відповідно, у роботі враховано такі характеристики відеоінтерв'ю: 1) трансльовані на YouTube, які, однак, створені як для телебачення, так і для офіційних і приватних YouTube-каналів та Інтернет-сторінок; 2) відбуваються винятково у формі діалогу; 3) зафіксовані здебільшого як цілісне відео; 4) мають переважно одного інтерв'юера й одного респондента; 5) присвячені конкретним темам (спорт, шоу-бізнес, політика).

Наявність комунікативних девіацій у відеоінтерв'ю є типовим явищем спілкування осіб з різним рівнем комунікативної і мовної компетенції, а також осіб з різною комунікативною метою, стратегіями і тактиками спілкування. Аналіз наукової літератури з проблеми девіатології допоміг встановити два головні підходи до дослідження комунікативних девіацій: міждисциплінарний і спеціалізований. *Міждисциплінарний* підхід, який виходить за межі власне лінгвістики, знайшов відображення девіатологічних студій у *філософії* (В. Білецький, В. Бут, Л. Віттгенштайн, М. Гайдеггер, Д. Гордевський, В. Довгополук, К. Мальцева), *психології* (М. Дорошенко, Р. Філер), *педагогіці* (Н. Василенко, А. Габідулліна, Н. Головач, Ю. Захарова, Т. Кірик, О. Кушнірчук та Н. Савінова), *методиці і дидактиці* (К. Бремер, Р. Каспарі, Б. Кільгофер, А. Кравчук, Г. Ферверс, Д. Херубім), *культурології* (В. Кремер, Г. Тренклер), *міжкультурній комунікації* (І. Колесникова, К. Мальцева, М. Попович), *конфліктології* (Л. Ажнюк, Я. Бондаренко, Ш. Гоес, І. Мельник, Н. Тарабріна,), *ортології* (С. Дьячук, С. Єрмоленко, Л. Михайлець, М. Стахів, В. Черниш) та *журналістиці* (С. Білощицька, А. Білощицький, Т. Бондаренко, О. Діхтяренко, А. Капелюшний, С. Криштоф, П. Куляс). *Спеціалізований* підхід втілюється у *системно-теоретичному* (Н. Арутюнова, Г. Бардука, В. Богданов, Б. Воронін, Н. Голікова, Б. Городецький, Г. Джунусалієва, О. Земська, Є. Ключев, Н. Ковальська, О. Кубрякова, О. Кукушкіна,

Т. Ушакова та Н. Формановська), *когнітивному* (О. Дубцова, О. Селіванова), *дискурсно-текстовому* (О. Мільченко, Н. Печко), *комунікативному* (О. Почепинська, О. Руда, Л. Славова), *психолінгвістичному* (Т. Пшенична, А. Яновець), *соціолінгвістичному* (Ф. Гінненкамп) і *контрастивному* (Л. Чернюх) підходах. Виявлена тенденція зумовлена етапами розвитку науки загалом і є спробою комплексного підходу до явища девіацій, а саме – *комунікативно-функційного* і *лінгвопрагматичного*. Однак у власне лінгвістичних українськомовних девіатологічних дослідженнях (типологія й аналіз) простежується певною мірою однотипність підходу, адже більшість науковців покликається на праці Ф. Бацевича.

Комунікативна девіація у широкому значенні – це гіперонім щодо мовних і комунікативних порушень; найзагальніше поняття, пов'язане з різними типами відхилень стосовно власне мовних норм, мовленнєвих конвенцій, максимум спілкування, стратегій інтеракції, імплікацій та імплікатур дискурсу (та інших чинників). У вузькому значенні комунікативна девіація – це 1) відмінність, незбіг в очікуваннях комунікантів (у даному випадку – у відеоінтерв'ю), спричинений інтерв'юером, респондентом або ж комунікативним шумом, який є девіацією для одного з комунікантів або глядачів; 2) комунікативна невдача (абсолютний синонім). Цю наукову дескрипцію випрацювано на тлі таких суміжних понять і термінів, які можуть бути їх причинами: 1. Комунікативне порушення (або відхилення) – це відхилення від норм кооперативного спілкування, яке не завжди є невдачею, але може бути однією з її причин; гіпонім щодо невдачі. 2. Помилка – це порушення усталених лексико-граматичних і синтаксично-стилістичних норм певної мови.

У роботі застосовано термін комунікативної девіації на користь узагальненого терміна, широкого поняття щодо мовних, мовленнєвих і комунікативних відхилень у відеоінтерв'ю, які мають специфічні причинно-наслідкові зв'язки (Рис. 2).

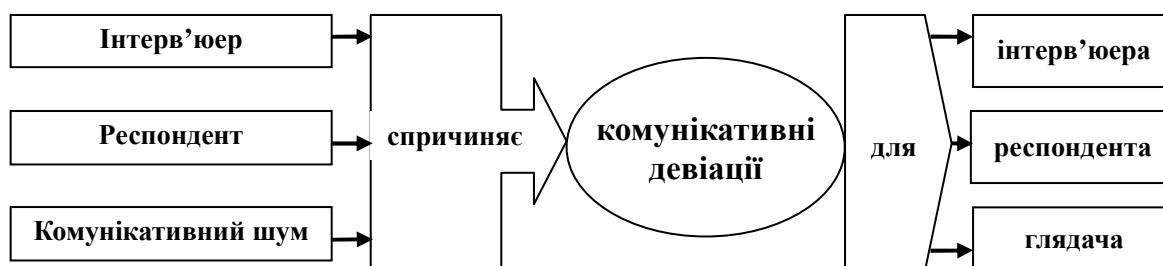

Рис. 2. Причинно-наслідкові зв'язки у комунікативних девіаціях

З огляду на визначення відеоінтерв'ю як мовленнєвого жанру, розрізняють такі жанровоструктурні рівні (С. Гюнтнер), на кожному з яких можуть виникати комунікативні девіації: 1. Зовнішня структура охоплює “ідеальні” умови комунікативно-соціального середовища, в якому відбувається комунікація, тобто “ідеальну” стратегію інтерв'ю і ті чинники жанрово-медійної специфіки, які пов'язані з загальним контекстом, але не утворені в інтеракції. Вони передбачають конкретну підготовку до інтерв'ю, зважаючи на вік, стать, статус, знання, інтереси й очікування комунікантів. 2. До внутрішньої структури відеоінтерв'ю належать вербальні і невербальні, а також внутрішньожанрові компоненти комунікативної події.

Серед вербальних засобів виокремлюємо специфічні фонологічні варіанти, лексико-семантичні феномени, морфологічні і синтаксичні елементи, стилістичні особливості, структури членування текстів, ідіоми, тематичні блоки, лінгвокраїнознавчу специфіку, а серед невербальних – просодіку, проксеміку та кінесіку. 3. Під ситуативним рівнем реалізації розуміємо “феномени, які стосуються інтерактивного контексту діалогічного обміну між комунікантами і секвенційного характеру висловлень” (С. Гюнтнер). У цьому випадку аналізуємо парні секвенції, зміну мовців та переважаючі структури, які впливають у конкретній ситуації та певному контексті на виникнення комунікативних девіацій у відеоінтерв’ю, тобто з огляду на специфіку моделей адресанта й адресата, дискурсивного середовища, а також стратегіко-тактичної лінії ведення інтерв’ю.

Такий синтез інтерпретації жанрів (мовленнєвих=комунікативних) і комунікативних девіацій у слов’янській і германській лінгвістичних традиціях виявився перспективним у дослідженні девіацій у відеоінтерв’ю в неспоріднених мовах. Когнітивно-дискурсивна реконструкція комунікативних девіацій можлива з огляду на причину їх виникнення (інтерв’юер, респондент, комунікативний шум), структурний рівень жанру (зовнішньо-, внутрішньо- і ситуативний), що відображає відтворюваність, типовість, повторюваність і корекцію девіацій у ньому, та особу, для кого це є девіацією (для інтерв’юера, респондента чи глядача) (Рис. 3):

Рис. 3. Чинники виникнення комунікативних девіацій у відеоінтерв’ю

У другому розділі “**Методологія реконструкції комунікативних девіацій у мовленнєвому жанрі відеоінтерв’ю**” розроблено комплексну міждисциплінарну методіку когнітивно-дискурсивної реконструкції комунікативних девіацій в українсько- і німецькомовних відеоінтерв’ю, опираючись на методологічні принципи дослідження, підходи до аналізу комунікативних девіацій у відеоінтерв’ю з урахуванням вибірки, тематичних і статистичних даних.

Оскільки девіатологія як дисципліна ще досі перебуває на етапі становлення, методологічні положення дисертації сформульовані на основі праць із теорії прагматики (Ф. Бацевич, Ф. Лідтке, Й. Майбауер, О. Селіванова, В. Холлі), дискурс-аналізу (Т. Ван Дейк, Н. Кравченко, Р. Лакофф, М. Макаров, Т. Нір), конверсаційного аналізу (А. Демперманн, Г. Гаузендорф, Дж. Герітедж, А. Демперманн, Г. Сакс, Е. Шеглофф, Т. Шпранц-Фогазі) із залученням здобутків зіставно-типологічної лінгвістики (О. Деменчук, Ю. Кійко, А. Контни, А. Корольова, М. Кочерган, Н. Леміш, Г. Ленк, Г.-Г. Люгер, О. Тищенко та Т. Толчєєва).

Нове осмислення поняття реконструкції (Л. Дронова, А. Корольова, О. Черхава, М. Шутова) пов'язане з потребою наукового методу для синхронного опису мовних феноменів і для систематизації явищ різних мовних рівнів, а саме для відновлення моделі причин комунікативних девіацій у відеоінтерв'ю обидвома мовами. Таке зіставне дослідження комунікативних девіацій проведено в межах когнітивно-дискурсивної парадигми мовознавства, що зумовило вибір методик вивчення комунікативних девіацій у відеоінтерв'ю. Інтегративний міждисциплінарний підхід дав змогу реконструювати комунікативні девіації і розробити їх типологію у когнітивному (за їх генезою, способами уникнення девіацій, стратегіями і тактиками комунікантів) і дискурсивному (за видом інтерв'ю і дискурсивним середовищем) аспектах.

Документацію фактичного матеріалу забезпечує конверсаційний аналіз, який передбачає дві основні вимоги до емпіричної роботи: "природність" інтеракційних ситуацій і детальність транскрипту для аналізу (Е. Гюліх, Л. Мондада). Відповідно, транскрипти створено з використанням релевантних у дослідженні елементів схеми аналізу діалогових дискурсивних практик (А. Депперманн) та з урахуванням окремих правил транскрибування редактора FOLKER для мінімальної транскрипції (Т. Шмідт, В. Шютте). Схема аналізу охоплює: 1) інформаційну сторінку (назву інтерв'ю і номер, дату і час запису, тривалість запису, мовців, короткий опис інтерв'ю та загальні зауваження); 2) схему інтерв'ю (час (хв і с) запису відео, транскрипт або його фрагмент, мовців, зміст/дію з темами і фазами діалогу, мемо з релевантними характеристиками для аналізу, феномен дослідження). Власне транскрипти містять: 1) слова і пропуски, які позначають межі між словами; 2) сигнали зволікання: *ии еее ммм ну і/äh öh ahm*; 3) сміх і плач: ((сміється))/((lacht)) і ((плаче))/((weint)); 4) сигнали сприйняття: *gm та так ні не нет/hm ja nein nee*; 5) паузи: пауза < 0,5с (-) і пауза > 0,5с (- -); 6) невербальні засоби: ((кашляє))/((hustet)); 7) незрозумілі фрагменти ((незрозуміло 2с/unverständlich 2s)); 8) вилучені слова і речення: ((...)); 9) накладання репліки мовця на попередню репліку партнера по комунікації або одночасне мовлення: []. Також уведено важливі для дослідження скорочення: 1) ідентифікація репліки інтерв'юера: I:/I.; 2) ідентифікація репліки респондента: R:/R.; 3) апелятивна інтонація: ?; 4) емоційний тон: !.

Пропонуємо такі приклади транскриптів, які стосуються українсько- та німецькомовного відеоінтерв'ю:

I. I.: Віталій Володимирович (-) ну є регламент і (- -) чесно кажучи (-) вболівальники (-) та й ми журналісти (-) за Вами скучили (- -) давно Ви не відвідували (- -) флеш прес-конфере (-) прес-конференції (- -) флеш-інтерв'ю не давали (- -)

R.: (-) Вам нема що робить більше вообще? (- -) Ви (- -) ваш канал "УАФутбол" і "ФутболУА" тільки слідитете за мною (- -) Ви дивиться (-) як футбол розвивається (-) як куда що (- -) Вас же п'ятнадцять журналістів (-) камери наставили (-) за мною слідять всю ігру (-)

I.: [Цікаво]

R.: [((незрозуміло))]

I.: Цікаво за Вами спостерігати (-)

I.: (-) Цікаво? (- -) Я вам що? (- -) дурачок [какий?]

I.: [Не] Цікавий тренер (- -)

I.: Да паш! (- -) ((незрозуміло)) (Виталий Кварцяный: Канал «Футбол»).

2. I: Per Mertesacker(-)Glückwunsch zum Einzug in die (- -) nächste Runde (-) ins Viertelfinale(- -)Was hat das deutsche Spiel so schwerfällig(-)und so anfällig gemacht? (- -)

R: ((offener Mund))(-) ist mir völlig wurscht(- -)wir sind jetzt unter den letzten Acht (- -)und das zählt (- -)

I: Aber das kann ja nicht das Niveau sein! ((grinst/spottet)) ((...)) dürfte auch Ihnen klar sein? (- -)

R: (-) Was wollen Sie jetzt von mir?! (- -) Was wollen Sie jetzt (-) so (- -) so kurz nach dem Spiel?! (- -)Kann ich nicht verstehen!((...))
(FIFA WM 2014 – Per Mertesacker)

Методологічні операційні процедури застосовано у межах чотирьох основних етапів дослідження.

На першому на основі опрацювання теоретичних здобутків вітчизняних та іноземних лінгвістів у сфері вивчення інтерв'ю та комунікативних девіацій ідентифіковано та систематизовано жанр українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю, встановлено й укладено корпус затранскрибованих фрагментів відеоінтерв'ю обома мовами, визначено статус комунікативних девіацій у досліджуваних інтерв'ю та їх роль у соціальному контексті в обох лінгвокультурах. За предметно-логічним принципом встановлено найчастотніші види відеоінтерв'ю в обох лінгвокультурах (спортивне, зіркове і політичне).

На другому етапі дослідження визначено основний інструмент зіставного аналізу – *tertium comparationis* – як основу зіставлення видів девіацій за видом інтерв'ю, генезою, структурним рівнем, способом уникнення девіацій, за стратегіями інтерв'юера і респондента та їх тактиками.

На третьому етапі реконструйовано (у величинах і характеристиках) чинники виникнення комунікативних девіацій у різних видах відеоінтерв'ю, які залежать від інтерв'юера і респондента на різних структурних рівнях жанру та від дискурсивного середовища, а саме комунікативного шуму. Встановлено шляхи запобігання девіаціям, як і стратегії інтерв'юера і респондента та їх тактики залежно від виду відеоінтерв'ю.

На четвертому етапі зіставлено типи комунікативних девіацій у відеоінтерв'ю в обох лінгвокультурах, їх якісний і кількісний опис із залученням отриманих статистичних даних для верифікації висновків.

Комунікативні девіації реконструйовано за такими критеріями (Рис. 4): видом відеоінтерв'ю (у спортивних, зіркових, політичних інтерв'ю), чинником виникнення (спричинені інтерв'юером, респондентом, комунікативним шумом) і сприйняття (для інтерв'юера, респондента, глядача), критерієм виникнення на певному структурному рівні інтерв'ю (на рівні зовнішньої структури, внутрішньої структури (вербальні і невербальні засоби) чи на ситуативному рівні), стратегією комунікантів і їх тактиками, способом запобігання (до, під час чи після інтерв'ю).

У третьому розділі “Лінгводискурсивна реконструкція комунікативних девіацій інтерв'юера в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю” зіставлено комунікативні девіації, спричинені інтерв'юером у спортивних, зіркових і політичних українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю, зважаючи на зовнішньо-, внутрішньоструктурний і ситуативний рівні, виявлено способи запобігання комунікативним девіаціям інтерв'юера у відеоінтерв'ю, його стратегії і тактики.

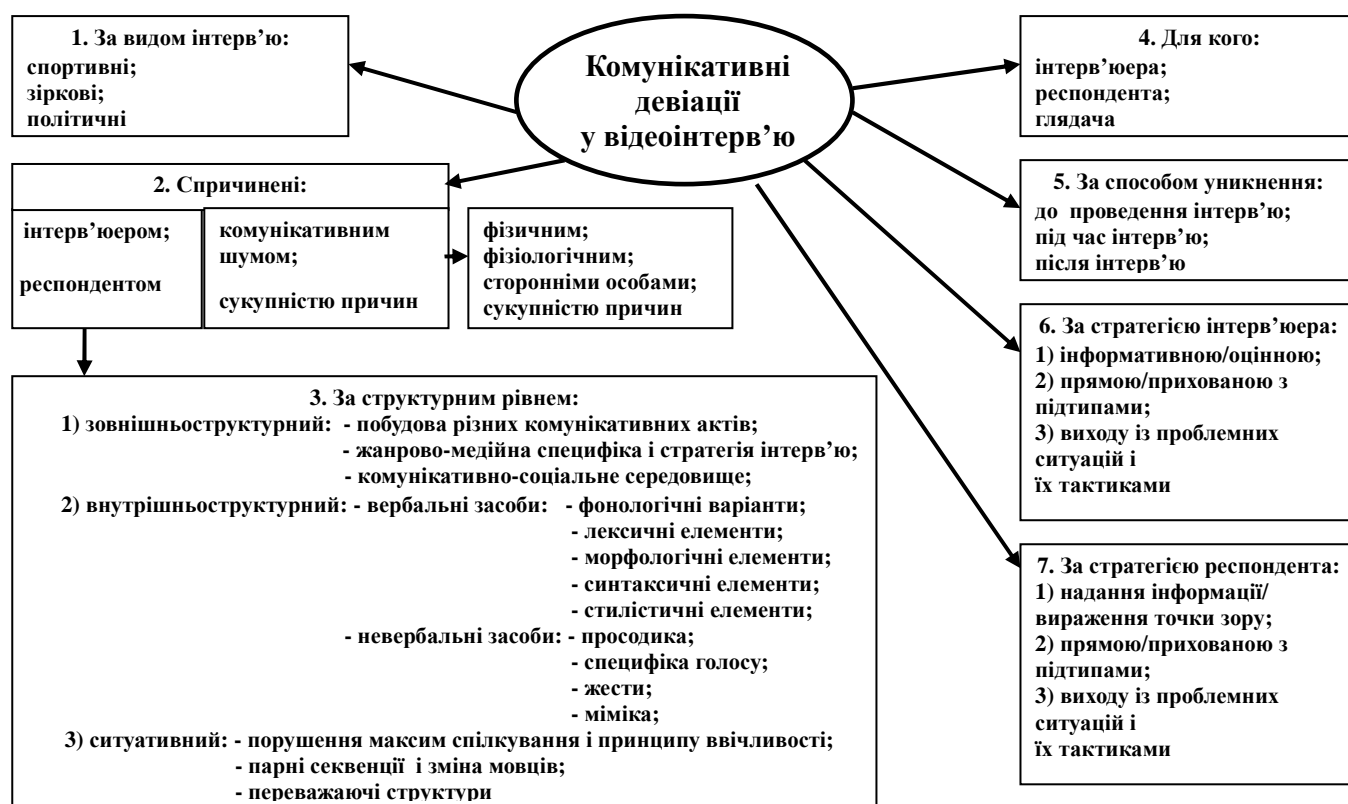
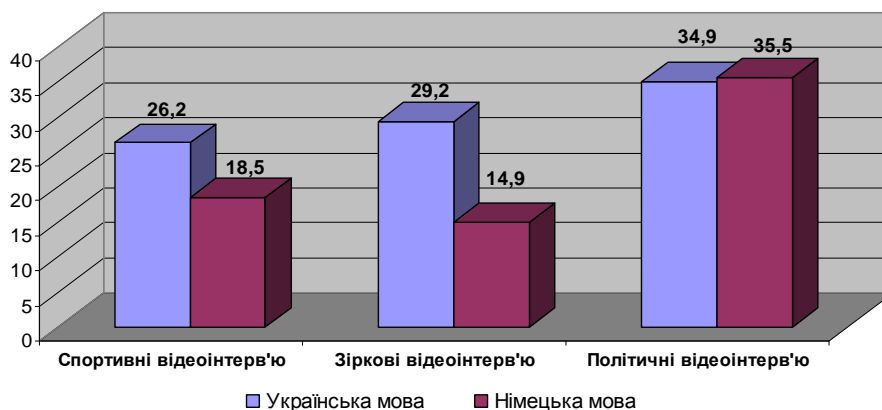

Рис. 4. Модель реконструкції комунікативних девіацій

Жанр інтерв'ю належить до однієї з найскладніших форм праці журналіста, оскільки передбачає такі вимоги до інтерв'юера (Г.-Й. Нетцер): точну тематичну підготовку, вміння надати головну роль респонденту і не демонструвати власні знання, талант контакту, впевненість у собі і такт, енергійність і цілеспрямованість у веденні інтерв'ю, як і пристосування до того чи того співрозмовника, атмосфери та ситуації інтеракції. Відповідно, багато в чому якість і (не)успішність інтерв'ю визначається безпосередньо роботою журналіста, комунікативні девіації якого виникають у різних видах інтерв'ю в обох лінгвокультурах (Діаграма 1):

Діаграма 1 Комунікативні девіації інтерв'юера

У **спортивних** відеоінтерв'ю комунікативні девіації інтерв'юера найбільш часті у післяматчевих коментарях футболістів і тренерів і виникають:

1) на зовнішньоструктурному рівні: **порушення підготовчих умов комунікації**: неготовність починати інтерв'ю (укр. 23,5 %; нім. 6,3 %), низька комунікативна компетенція (укр. 5,9 %), недотримання композиційних канонів жанру (надто усталений перелік питань) (укр. 11,8%; нім. 15,6 %), очікування іншої реакції респондента (укр. 29,4 %; нім. 37,5 %), девіація як мета журналіста (укр. 5,9 %; нім. 18,8 %); **недоречні і несвоєчасні комунікативні акти**: невідповідні час і місце проведення інтерв'ю (укр. 5,9 %; нім. 9,4 %), наприклад, на рингу, під час бою, в супермаркеті, перед власним будинком; **незбалансовані комунікативні акти**: відмінні очікування щодо віку, статусу, знань, інтересів респондента, відмінність у світоглядах, неврахування фізичного стану, когнітивних чинників, ментальності, тобто відмінність фонових знань (укр. 29,4 %; нім. 21,9 %); **дезорієнтовані комунікативні акти**: непослідовні і нелогічні, невідповідні у певній ситуації (укр. 29,4 %; нім. 40,6 %), наприклад, запитання про невдачі після переможної гри або про особисті поразки гравців;

2) на внутрішньоструктурному рівні: **суржик** (укр. 88,2 %): *кажен, опять, неправильні форми звертання* (укр. 47,1 %; нім. 6,3 %): *Володимирович, пане Михайло, Per Mertesacker*; **надлишкова лексикалізація** (укр. 11,8 %; нім. 9,4 %): били, забили, недобили; *Wat sagen Sie denn?! Was erwarten Sie denn?*; **заміна складу словосполучення** (укр. 23,5 %; нім. 12,5 %): *Ви забили сьогодні жодного (замість не забили), про це ніхто не бачить (замість говорить), повтори* (укр. 17,6 %; нім. 12,5 %): *Після другого м'яча там трохи були моменти, трохи були моменти, хороші були моменти не йшов м'яч в ворота; Das stimmt nicht! Wir fragen jedes Mal was anderes*; **економія мовних засобів** (укр. 35,3 %; нім. 21,9 %): зевгма, неповні речення: *A sam львів'янин? Oder wos?*; **невербальні засоби** (кінетичні і проксемічні) (укр. 17,6 %; нім. 6,3 %): інтерв'юер часто обернений спиною до глядача або впритул наближений до респондента;

3) на ситуативному рівні: **порушення максими повноти інформації** (укр. 5,9 %; нім. 9,4 %): відсутність самого питання: *Sie haben nichts gesehen und haben trotzdem Möller (...) am Kragen drum herum*), надто довгі запитання, які тривають довше, ніж відповіді; **порушення максими якості інформації** (укр. 23,5 %; нім. 46,9 %): 'фатальні' вступні запитання: провокаційні, негативно-оцінні, складні запитання, агресивні: *Ну видно було, що дійсно команда першої ліги я заглянув там вони мають три поразки. Де вони умудрилися ці...; Die Mannschaft hat sehr müde gewirkt heute. Ist das vielleicht mal an der Zeit, die Taktik mit Ihnen als einzige Spitze zu überdenken?*; **порушення максими релевантності** (укр. 5,9 %; нім. 9,4 %): специфічна побудова запитання: *Wie sehr freut es Sie für Dante, dass er getroffen hat? ... Wie sehr freuen Sie sich? Hans Meyer: Wir...Ich freu mich sehr. Okay gut. Mensch! Schhhhh. Hör auf mit dem Mist!*); **порушення максими манери**: неконкретні запитання (укр. 5,9 %; нім. 3,1 %) і невдалі спроби метакомунікації (укр. 17,6 %; нім. 12,5 %): *I: А як, продовжуєш по аматорах виступати? P: Продовжуєш по аматорах виступати? I: По аматорах звичайно, це... (Федорич); P: А що, по боротьбі? I: Was ist es denn, Peter Pacult? Ist es jetzt nicht besonders höflich (Peter Pacult).*

У зіркових відеоінтерв'ю переважають такі девіації з позиції інтерв'юера:

1) на зовнішньоструктурному рівні: **порушення підготовчих умов комунікації**: незрозуміла і неструктурована або відсутня попередня розмова (респондент не отримав інформації про причину, час і канал виходу інтерв'ю) (укр. 7,5 %; нім. 5,0 %), низький рівень якості підготовки (укр. 67,5 %; нім. 30,0 %), нестача комунікативної компетенції (укр. 27,5 %; нім. 30,0 %), надто широка тема (укр. 17,5 %; нім. 10,0 %); надто усталений і фіксований перелік запитань (укр. 12,5 %), стратегічно зумисна різка зміна запитань і тем з метою поставити інтерв'юера у незручне становище (укр. 37,5 %), запитання-табу щодо особистого, фінансів (укр. 22,5 %; нім. 5,0 %); **недоречні і несвоєчасні комунікативні акти**: невідповідні час і місце (укр. 7,5 %; нім. 5,0 %); **незбалансовані акти**: надмірна м'якість (захоплення, зачарованість) або жорсткість (прямота, різкість, агресивність) (укр. 15,0 %;), відмінність фонових знань (укр. 22,5 %; нім. 20,0 %), неналежне/непродумане завершення розмови (укр. 12,5 %; нім. 5,0 %);

2) на внутрішньоструктурному рівні: **нечіткість мовлення** (укр. 5,0 %; нім. 5,0 %), **помилки у наголосах** (укр. 65,0 %): *мбі, нбвий* тощо; **суржик** (укр. 42,5 %): *провожу, перекручування імен гостей* (укр. 22,5 %; нім. 5,0 %): *обіцяний гість Ivan Nevi, Navi, Navi*, **неправильні форми звертання** (укр. 5,0 %; нім. 5,0 %), **перехід з Ви на ти** (укр. 15,0 %; нім. 10,0 %), **використання діалекту** (нім. 5,0 %): *wirst du se, wennsd*; **росіянізми** (укр. 37,5 %), **порушення граматичних конструкцій** (укр. 32,5 %; нім. 15,0 %): неузгодження відмінків, закінчень іменників, дієслів, **тавтологія займенників** (укр. 30,0 %; нім. 5,0 %): *Ви, Ваш, Ваші, Sie, Ihr, Ihre*, **неповні речення** (укр. 10,0 %; нім. 15,0 %): *Чи дружина? Не дружина? Українка чи німкеня? Woher, woher kommt das? Was..? Ja*, **інверсія прикметників** (укр. 5,0 %): *дружба давня*, **риторичні запитання-обвинувачення** (укр. 37,5 %; нім. 30,0 %): *“Ins Graß beißen“ – es ist für Sie nicht die Umschreibung von “töten”?*, **недоречна іронія** (укр. 7,5 %; нім. 5,0 %): *Так пісня хороша. Пісня “во”!*; **невербальні засоби** (міміка награного здивування, насмішки, скепсису, сміх) (укр. 22,5 %; нім. 5,0 %);

3) на ситуативному рівні: **порушення максими якості інформації** (укр. 22,5 %; нім. 20,0 %): непередметний, віддалений від теми вступ в інтерв'ю (7,5 % укр.): *Кумасічка, я заради тебе малу дитину вдома лишив, Aber jetzt geht endlich der Frühling los*; провальний початок розмови журналіста, який провокує обурення респондента (укр. 7,5 %): *Д.С.: Які у Вас далі плани, що будете робити?(швидко і різко ставить запитання). С.В.: Кожне Ваше питання... наступні... заставляє мене з гумором відповідати, але я постараюсь серйозно*, констатація як початок інтерв'ю (укр. 17,5 %; нім. 10,0 %); **порушення максими манери**: невміло і нечітко поставлене запитання з паузами (укр. 7,5 %; нім. 20,0 %): *Mit Ihnen vielleicht... Ganz kurze Frage, wir sind von den Ard-Netzreportern... Und ähm uns würde interessieren ähm Frau du Mont, es gibt ja einen riesen Aufriss*, спонтанні перефразування, початкові запитання, які потребують уточнень, ‘фатальні’ вступні і подальші запитання (нім. 10,0 %): *I: Was ist das Schönste, was Sie jemals gerochen haben? R: Der schönste Duft? I: Oder ein Geruch? Es muss ja nicht immer nur ein Duft sein, es kann auch...; відсутня або провальна метакомунікація (укр. 37,5 %; нім. 25,0 %): Так, ти не хвилюйся. Ти ж не народний депутат. Nicht so gut. Oder?*

Комунікативні девіації, спричинені інтерв'юером у **політичних** відеоінтерв'ю, виникають:

1) на зовнішньоструктурному рівні: **порушення підготовчих умов комунікації**: різноплановість і нагромадження запитань (укр. 14,5 %; нім. 3,0 %), порушення інтерв'юером стандарту нейтралітету (оцінювальні судження, виставляє умови інтерв'ю) (укр. 1,5 %; нім. 6,1 %); теми-табу (гроші, статки, хабарі, внутрішньопартійні конфлікти) (укр. 31,9 %; нім. 3,0 %), невідповідність до канонів жанру (укр. 11,6 %); **недоречні і несвоєчасні комунікативні акти**: невідповідні час і місце (укр. 8,7 %), нефахова поведінка (біжить за респондентом, перекриває йому дорогу), підстерігання респондента без домовленості про інтерв'ю (укр. 17,4 %); **незбалансовані комунікативні акти**: невідповідний обраний респондент (укр. 8,7 %; нім. 3,0 %), недостатня підготовка до інтерв'ю (укр. 11,6 %; нім. 6,1 %);

2) на внутрішньоструктурному рівні: **розмовна мова** (укр. 42,0 %; нім. 3,0 %), **пейоративна лексика** (укр. 2,9 %): *йолки-маталки... Да нафіг нам треба. Да горить ви всі в пеклі зі своїми співчуттями!*), **недоречні англіцизми** (укр. 7,2 %; нім. 3,0 %): *нюзмейкер, Ай хоуп*; **нашарування заперечення** (укр. 11,6 %; нім. 3,0 %): *Ніі, ні, Ви кажете про... Я не за Зеленського, зразу! Не за Зеленського, не голосувала, участі не брала. Не за Порошенко, участі не, і не за*; **заміна складу словосполучення** (укр. 2,9 %): *прямій студії*; **оцінна лексика** (укр. 17,4 %; нім. 24,2 %); помилкове вживання **паронімів** (укр. 1,5 %): *“військовий” і “воєнний”*, **плеоназм** (укр. 1,5 %): *“право на свою власну позицію”*, **неправильні відмінки** (укр. 8,7 %; нім. 12,1 %), **повтор займенників** (укр. 7,2 %; нім. 6,0 %), **риторичні запитання-провокації** (укр. 10,2 %; нім. 33,1 %), **повтори** (укр. 7,2 %; нім. 15,1 %), **констатації** (укр. 31,9 %; нім. 24,2 %): *Щодо непоінформованості населення... так, Ви правильно сказали, що діти абсолютно зараз не розуміють, що іде війна*, **неповні речення** (укр. 11,6 %; нім. 9,0 %), **невербальні засоби** (укр. 11,6 %; нім. 3,0 %): міміка журналістів (незручна ситуація, невдоволеність), погляди один на одного та жести (показування на годинник), невідповідний тон ведення розмови (іронічний або зверхній тон), уповільнений темп мовлення;

3) на ситуативному рівні: **порушення максими повноти інформації** (укр. 62,3 %; нім. 57,6 %): монолог інтерв'юера: *Що Ви зробили із 34 мільйонами гривень? Так куди Ви потратили гроші? Яким бізнесом займається Ваша дружина? Хто Вам подарував 4 годинники? Але Ви хочете очолити Державне бюро розслідувань з таким підходом? А чим займаються Ваші підприємства?*; **порушення максими якості інформації** (укр. 11,6 %; нім. 18,2 %): провокативні запитання, спотворена неперевірена інформація: *Halten Sie sich in Ihrer Partei von alternativlos?*; **порушення максими манери** (укр. 39,1 %; нім. 27,3 %): провальна метакомунікація, перебивання, одночасне мовлення, перепитування, переривання інтерв'ю (укр. 4,5 %): *Пані Катерина просила, щоб я довго не затримував Вас, бо, я розумію, графік є* (завершення інтерв'ю після одного питання).

Спостереження за мовленням журналістів свідчать, що девіації виникають як комунікативні (через некомпетентність, спонтанність, емоційність), так і мовні. Останні значно частіші в українськомовних інтерв'юерів, що, ймовірно, зумовлено відсутністю спеціалізованих напрямів підготовки фахівців – зокрема філологічної – на факультетах журналістики у ЗВО України.

З огляду на виявлені особливості інтерв'ю сформульовано такі універсальні **способи уникнення комунікативних девіацій інтерв'юера** на різних етапах створення інтерв'ю:

I. До початку інтерв'ю враховувати пошук актуальної проблематики і якісної інформації для інтерв'ю, статус респондента і технічний аспекти.

II. Під час інтерв'ю зважати на: 1) зміст (наявність відповіді на запитання, її збіг із власним дослідженням і пошуком, наявність змістових неточностей, можливість розкриття суперечливостей, обґрунтованість чи лише констатація тез); 2) активне слухання, яке сприяє порозумінню з респондентом; 3) намір (збіг висловлення зі справжнім наміром, наявність маневрів уникнення, зізнання, погрози, припущення тощо); 4) мовленнєво-мовну специфіку.

III. Після інтерв'ю журналістові варто зважати на подальше формулювання чітких запитань та однозначних висловлювань, пошук вичерпної інформації і доказові матеріали.

Власне мовленнєво-мовний аспект забезпечує зрозумілість інтерв'ю з урахуванням: 1) фонетики і манери мовлення (наголос, інтонація, ритм, мелодика, стиль мовлення, тональність формулювань); 2) лексики (складні слова, доречність діалекту, професіоналізми, складні імена, достатнє формулювання термінів і необхідність їх розтлумачення, іншомовні слова, абрєвіатури, числа, англіцизми, послідовність слововживань, уникання перефразовувань позначень та імен, неточні описи); 3) синтаксису (подача ходу думок покрово, уникнення інфінітивних конструкцій, занадто структурно складних слів, подвійних заперечень, складних речень, поширених означень); 4) граматики (тенденція до вільного формулювання); 5) дискурсивної специфіки (початок з відомого, менша густота інформації, головні висловлення, подача паралельної інформації, пов'язаної між собою, чіткість, лінійність, структурованість, логічні і часові зв'язки, непряма мова, пряме цитування, чітке висловлення намірів та інтересів, продумані початок і кінець, перебільшення, добірка мовленнєво-риторичних тактик, спілкування "мовою співрозмовника" для віднайдення зони комфорту); 6) мови тіла, міміки, жестів респондента (забезпечення доброго самопочуття респондента за його мовою тіла або його покращення, зв'язок зміни невербального виразу з вербальним).

Спираючись на різне розуміння поняття *стратегії* (кооперативну розглядаємо як закладену в основу інтерв'ю), відрізняємо конкретно у відеоінтерв'ю такі її вияви: 1) інформативна й оцінна як загальні стратегії інтерв'юера; 2) пряма і прихована стратегії (зображення особи чи факту у певному світлі, висміювання, підтримка респондента тощо); 3) стратегія виходу із проблемних ситуацій інтерв'юера. В останньому випадку інтерв'юер може застосовувати такі тактики: а) наведення доказів і прикладів у разі заперечення респондента певної тези; б) вимога уточнення загальних висловлень, наполягання на прикладах; в) вказівка на протиріччя в аргументації респондента; г) повторювання запитання, на які не відповіли або перепитування; г) пряма вказівка на маневр ухиляння респондента від відповіді (метакомунікація); д) перебивання за потреби.

Нижче зосереджуємо увагу на певних особливостях у межах тематичних видів жанру відеоінтерв'ю та в межах обох досліджуваних лінгвокультур, які виявлено під час аналізу і які запобігають комунікативним девіаціям з позиції інтерв'юера:

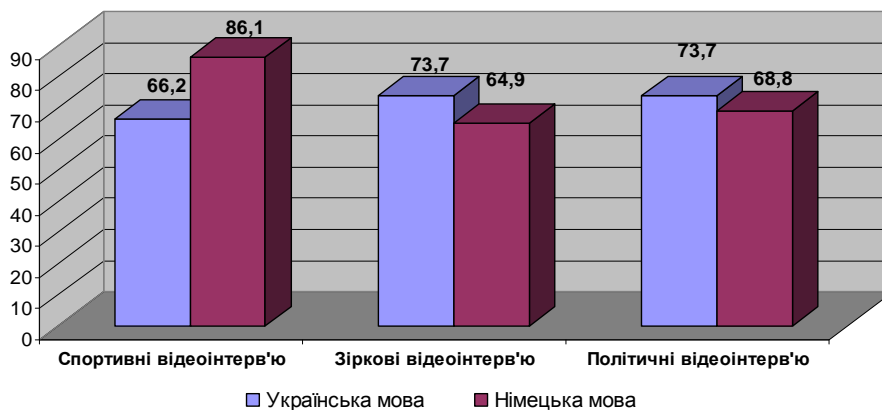
1. У *спортивному* інтерв'ю: 1) ставити запитання чітко і виразно (спільне); 2) зважати на культуру мовлення та мінімізувати використання суржику (укр.); 3) формулювати “позитивні” запитання (нім.); 4) спрощувати комунікацію, ставити однозначні і в простій побутовій формі запитання респондентам-іноземцям (нім.).

2. У *зірковому* інтерв'ю: 1) продумати вступ і відповідне завершення інтерв'ю для підтримання іміджу зірки (спільне); 2) вказувати на маніпуляції, зумисні тактики зірок щодо запитань про особисте (укр.); 3) уникати надто коротких або надто довгих запитань (нім.);

3. У *політичному* інтерв'ю: 1) перефразувати запитання, на які не отримали відповіді (спільне); 2) вказувати на маніпуляції й ухилення від відповіді респондента (спільне); 3) підтверджувати соціальний статус респондента (*Я Вам дякую, пане міністре* тощо) (укр.); 3) за потреби перебити респондента (укр.); 4) перепитати, якщо респондент не дав конкретної відповіді (укр.); 5) за потреби зупинити респондента, який перейшов до монологу (нім.).

У четвертому розділі “Лінгводискурсивна реконструкція комунікативних девіацій респондента в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю” зіставлено реконструйовані комунікативні девіації респондента у спортивних, зіркових і політичних українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю за структурним рівнем інтерв'ю, способами запобігання девіаціям, стратегіями і тактиками респондента.

Вичерпна інформація про невдалу і правильну поведінку респондента інтерв'ю – порівняно з існуючими рекомендаціями та порадами для інтерв'юерів – відсутня як така у спеціалізованій літературі. Респондент в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю спричиняє девіації у таких його видах (Діаграма 2):

Діаграма 2 Комунікативні девіації респондента

Отож, девіації респондента у **спортивних** відеоінтерв'ю виникають:

1) на зовнішньоструктурному рівні: в **неочікуваних комунікативних актах**: небажання починати комунікацію (укр. 53,5 %, нім. 88,0 %), невідповідність до комунікації або ж невміння давати інтерв'ю (укр. 41,9 %, нім. 32,9%); в **очікуваних комунікативних актах зі спільними пресупозиціями**: різні очікування щодо інтерв'ю (укр. 37,2 %): різний вік – старший поважний тренер, різний статус – молодий недосвідчений журналіст, підміна пресупозицій інтерв'юера або приписування інтерв'юеру інших пресупозицій (ми виграли, що ви запитуєте) (укр. 2,3 %, нім. 26,8 %), власне трактування неіснуючих імплікатур дискурсу та ілюктивних сил - натяк, іронія, де їх нема (укр. 14,0 %, нім. 18,8 %);

2) на внутрішньоструктурному рівні: виражений **акцент** іноземців (укр. 7,0 %, нім. 28,9 %): *я не разумію*, австрійський варіант, французький, голландський акценти, [st] і [sp] замість [ft] і [fp]: *verstehen*), **діалекти і мовні варіанти** (нім. 6,0 %), неправильні наголоси (укр. 37,2 %, нім. 6,7 %) (*укрАїнські, одИнацять*), **паузи** в мовленні респондента, заповнені довгими голосними або словами-зв'язками (укр. 86,0 %, нім. 73,8 %): *ну iii, uuu, ähhh, ja, ähm; словом, mina, halt*, українсько-російський **суржик** (укр. 81,4 %) (*іздіваються, безобразіє, слідають, вообщє*); **перемикання коду** (укр. 46,5 %) – переважно з української на російську у стані схвильованості і стурбованості; **пейоративна лексика** (укр. 41,9 %, нім. 61,7 %): *дурак, лох, козел, diesen Scheiß, Mist, Idiot, Dreckschwein manche Spieler haben keine Eier hier, einfach nur dumm, also wir sind der dümmste Mannschaft, scheißegal*, **перехід до інтерв'юера з Ви на ти** (укр. 14,0 %, нім. 8,7 %), мимовільна **заміна складу фразеологізму** (нім. 4,0 %) (*Salz замість Haar*): *Und hört endlich mal auf, in jeder Suppe ein Salz zu finden!*, схвильований та емоційний респондент відразу після матчу навіть **плутає слова** (нім. 2,7 %): запитання-відповідь (*Diese Antwort brauchen Sie mir nicht zu stellen*), надмірна кількість **англіцизмів** (нім. 14,8 %) (*in German, so, the best, group stage*); **неузгоджені займенники** стосуються переважно неносіїв мови (укр. 2,3 %, нім. 6,7 %), **неправильного слововживання**, некоректних артиклів, прийменників, форм дієслів, так і порядку слів у підрядних реченнях, **риторичні запитання** у відповідь, реакція **зустрічним запитанням** та закидами інтерв'юера (*Waren Sie höflich?! Waren Sie jetzt höflich?! Wie können Sie Markus Katzer fragen, Trainer Pacult freut sich nicht über 1. Platz? Ist es freundlich?!*), **повтори** (укр. 27,9 %, нім. 26,2 %), здебільшого або в стані емоційного збудження, або через брак слів в іноземців, неспроможність респондента сформулювати зв'язні відповіді, **неповні речення** (укр. 34,9 %, нім. 38,3 %); такі **невербальні засоби** (укр. 58,1 %, нім. 73,8 %), як невідповідні міміка, жести і дії, різке переривання інтерв'ю, надто тихе або голосне, неправильна позиція перед камерою, порушення норм ділового стилю, до прикладу, респондент відмахує мікрофон та штовхає стійку поза кадром, роздратований респондент, відсутність зорового контакту з боку респондента, зірваний і тремтливий голос респондента, підвищений тон, затиснуті губи, міміка агресії, невдоволення і люті, невпевненості;

3) на ситуативному рівні: **порушення максими повноти інформації** (укр. 16,3 %, нім. 8,1 %): монологи-тиради респондентів, порушення максими якості (укр. 7,0 %, нім. 4,0 %): *Hh ja. Also es ist immer hier zu stehen einfach, aber eins kann man schon sagen und es kann man auch zeigen so wir sind überglücklich, dass wir überhaupt in dieser Meisterrunde sind*, порушення максими релевантності (укр. 23,3 %, нім. 16,1 %): *P: Бувало на Україну, бувало в районі, давно не забивав такий. I: За які команди бувало? P: Бувало в Кольчині, за збірну Закарпаття бувало, на Україну, а так...*, **порушення максими манери спілкування та принципу ввічливості** (укр. 27,9 %, нім. 43,0 %): *I: Alles Gute! R: Von mir nicht!*; емоційний “напад” на інтерв'юера, відсутність завершення через неговірного/розлюченого респондента, довгі монологи-тиради порушують принцип інтерактивності, недоречна відповідь на поставлене запитання, відсутність відповідей, перебивання і переривання інтерв'ю, некомпетентна і нефахова відповідь, вдавання, що не почув та не розуміє запитання (награна ситуація), неадекватне ставлення до журналіста або сприйняття публіки.

У **зіркових** відеоінтерв'ю комунікативні девіації респондента виникають:

1) на зовнішньоструктурному рівні: в **неочікуваних комунікативних актах**: небажання починати комунікацію (респондент не слухає, відсутність бажання давати інтерв'ю) (укр. 42,6 %, нім. 50,6 %), невідповідність до комунікації (респондент часто взагалі не налаштований на розмову і відверто говорить про це або схвильований респондент, який не може дати доладні відповіді і боїться інтерв'юера) або ж невміння давати інтерв'ю (укр. 30,7 %, нім. 46,5 %), в **очікуваних комунікативних актах зі спільними пресупозиціями**: різні очікування щодо інтерв'ю (укр. 36,7 %, нім. 32,2%): різний вік і статус – старший поважний тренер, молодий недосвідчений журналіст, підміна пресупозицій інтерв'юера або приписування йому інших (ми виграли, що ви запитуете) (укр. 34,7 %, нім. 26,4 %); некомпетентна і нефахова відповідь (укр. 14,9 %, нім. 11,5 %);

2) на внутрішньоструктурному рівні: порушення в артикуляції повідомлення через **незрозумілу вимову** (укр. 10,9 %, нім. 12,6 %), нерозбірливість через **діалекти** (укр. 3,0 %, нім. 9,2 %) або **сильний акцент** респондента (укр. 26,7 %, нім. 21,8 %) (австрійський і швейцарський варіанти, носії російської мови, які відповідають ламаною українською); **вокалізовані паузи** (коли не знає, як відповісти) (укр. 42,6 %, нім. 32,2 %), **редукція закінчень** через швидкий темп (нім. 12,6 %), українсько-російський **суржик** (укр. 67,3 %): *ребеночка, слідять, вообщє, підкрашую, розкраска, кальки з російської* (укр. 13,9 %): *зверхник на киталт "сверстник", сленг* (укр. 33,7 %, нім. 27,6 %), **граматичні помилки** (укр. 18,8 %, нім. 12,6 %) (неузгоджені займенники, неправильний порядок слів): *найкрасиву в світі* тощо; **пейоративна лексика** (укр. 8,9 %, нім. 11,5 %) (*та проклята лошака, Hey Alter, halt's Maul, bevor ich... Aus Scheiß haben wir das Video aufgenottem...*), **перекручування слів** (укр. 17,8 %, нім. 3,4 %): *Астаракс і Обеліск, Хронічки Нарнії*, **риторичні запитання, повтори** (укр. 12,9 %, нім. 8,0 %), реакція **зустрічним запитанням** та закидами інтерв'юера (укр. 26,7 %, нім. 11,5 %), **неповні речення** (укр. 26,7 %, нім. 16,1 %), **невербальні засоби** (укр. 18,8 %, нім. 21,8 %): сміх із власних жартів, жести, міміка і постава тіла сигналізують неприязнь, награна посмішка, видима зніяковілість за провокативних запитань, закрите обличчя інтерв'юера, надмірна жестикуляція та міміка, покашлювання, схлипування;

3) на ситуативному рівні: **порушення максими повноти інформації** (укр. 41,6 %, нім. 16,1 %), довгі монологи-тиради, однослівні відповіді: *Тому, що діти і там, і там стоять діти, да, це діти в яких є мами ну і є сім'ї і так далі. Я завжди була голуб мира і тому що? Und beim Singen das ist das ist immer gerade das, was ich mache, gefällt mir gerade dann... besser gefällt mir dann auch... nicht besser da... das mache ich halt dann... und das macht grad Spass*, **порушення максими якості інформації** (укр. 8,9 %, нім. 8,0 %), **порушення максими релевантності** (укр. 28,7 %, нім. 21,8 %): *Одне весілля в мене було костюмоване, це були дуже молоді люди, це були футболісти...еєєєє... і вони собі зробили дуже таке веселе свято, вони всі*, **порушення максими манери спілкування та принципу ввічливості** (укр. 32,7 %, нім. 31,0 %), перебивання інтерв'юера від початку розмови, реакція на інших осіб, суперечливі послідовні відповіді на запитання інтерв'юера, плутанина з реаліями – місцями перебування, велика кількість аргументів, їх нашарування, пришвидшений темп мовлення, для виправдання, провокаційні натяки, образи.

Порівняно зі спортивними і зірковими інтерв'ю, тематика яких в обох лінгвокультурах подібна, комунікативні девіації у політичних відеоінтерв'ю різняться тематично: причиною девіацій українськомовних інтерв'юерів найчастіше виступають запитання українсько-російської війни, корупції, отримання статків, власної позиції політиків щодо певного актуального питання в суспільстві, а в німецькомовних – питання біженців, діяльність радикальних партій AfD і Bündnis 90/Die Grünen, політика бундесканцлерки, власні програми політичних партій, що зумовлено різним вектором політичного життя, як і культури політичного спілкування і важливістю відмінних політичних подій в обох лінгвокультурах.

У **політичних** відеоінтерв'ю комунікативні девіації респондента виникають:

1) на зовнішньоструктурному рівні: **девіації в неочікуваних комунікативних актах**: небажання починати комунікацію (укр. 62,3 %, нім. 3,1 %), непідготовленість до комунікації (укр. 56,8 %, нім. 14,1 %), **девіації в очікуваних комунікативних актах зі спільними пресупозиціями** (стратегічно спланована власна концепція інтерв'ю, яка не збігається з концепцією інтерв'юера) (укр. 32,2 %, нім. 28,1 %), підміна пресупозицій інтерв'юера або приписування інтерв'юеру інших пресу позицій (ми виграли, що ви запитуете), сприйняття неіснуючих імплікатур дискурсу (натяк, іронія, де їх нема), висновування неіснуючих ілокутивних сил;

2) на внутрішньоструктурному рівні: **перемикання коду** – переважно з української на російську у стані схвильованості та стурбованості, **розмовна мова, росіянізми, повтори, відповідь запитанням на запитання, пейоративна лексика** (укр. 6,8 %): *Поцікавтеся в неї. ... У Вас, напевно, якась спотворена ... або запалена свідомість... Вчіть юридичну науку, риторичні запитання з ознаками здивування* (укр. 32,2 %, нім. 28,1 %), **іронія** (укр. 17,1 %, нім. 23,4 %), **сарказм** (укр. 6,8 %, нім. 4,7 %), **заперечення** (укр. 41,7 %, нім. 34,4 %), **синтаксична незв'язність речень** (укр. 58,2 %, нім. 26,6 %): *Я не розумію посвідчення! Я таких можу намалювати дуже багато. Я отримаю інформацію, що Ви офіційно належите ..., невербальні засоби* (укр. 73,3 %, нім. 35,9 %) погляд з-під окулярів, що демонструє фальш і награність, втеча, схвильований і тремтливий голос, незадоволений респондент, відсутність зорового контакту з боку респондента);

3) на ситуативному рівні: **порушення максими якості інформації** (укр. 26,7 %, нім. 29,7 %), відсутня відповідь на запитання, **порушення максими повноти інформації** (укр. 26,0 %, нім. 23,4 %): *пане Степане, чому в декларації не вказана вартість Ваших автомобілей? До по-ба-чення!*, **порушення максими релевантності** (укр. 47,9 %, нім. 37,5 %), довгий монолог-тирада, який унеможливує запитання інтерв'юера, відсутня інформативність, **порушення максими манери спілкування та принципу ввічливості** (укр. 63,7 %, нім. 17,2 %), респондент перериває розмову і втікає від інтерв'юера (укр. 32,2 %), скерування до третіх осіб (укр. 26,0 %, нім. 23,4 %), відсутня метакомунікація, вказівка на перекручування фактів, образи або ганення журналістів, груба манера поведінки респондента, нефахова поведінка (зверхні та брутальні відповіді), перебивання інтерв'юера від початку розмови, велика кількість аргументів, їх нашарування, пришвидшений темп мовлення, для виправдання, провокаційні натяки, образи.

Універсальними способами уникнення комунікативних девіацій респондента є такі:

I. До початку інтерв'ю зважати на: орієнтування щодо політики каналу/журналіста, коло тем для обговорення, важкі/неприємні запитання; початок і кінець інтерв'ю; вік, стать, менталітет, попередні знання, інтереси й очікування журналіста і глядача, їх соціальне та географічне походження, освіту, цінності; на дотримання власної соціальної і комунікативної ролі; зацікавленість, комунікабельність, прихильність і виваженість в інтерв'ю; підготовку голосу, дикції, темпу мовлення; ознайомлення з технічними засобами.

II. Під час інтерв'ю респондентові варто враховувати: 1. *Змістовий аспект*: чітка відповідь на поставлене запитання, переконливі й об'єктивні аргументи (*тому що, бо/weil, da, denn*), перепитування, чи правильно розумію; уникати коротких відповідей на кшталт *так, ні, ja, nein, doch*, уникати також надто довгих відповідей і коментарів не до теми; уникати узагальнень, говорити лише про конкретні ситуації. 2. *Емоційно-психологічний аспект*: вгамувати негативні емоції; зберігати емоційну дистанцію; показати зацікавлення; емпатія та вміння активно слухати, засвідчити шанобливість, не наказувати і не маніпулювати, дивитися на партнера по розмові або в камеру; бути уважним, сконцентрованим; не відволікатися через шум, стрес тощо; пожвавити розмову жартами; “позичити” емоції з іншої розмови, нагадати про попередню розмову з метою не дати інтерв'ю “згаснути”, не виставити себе у поганому світлі; витримати паузу (≈ 2 с) для кращого формулювання думки; зберігати дружній незверхній тон; зважати в спілкуванні на власні міміку і жести та міміку і жести партнера; не говорити стереотипними фразами; уникати загального, зневажливого, поверхневого і/або поверхневого судження; уникати “навішування ярликів”, ігор у “всезнайку-психолога”, який постійно вказує іншим; повідомити про власні почуття та позиції (від власної особи, наголошуючи на суб'єктивність); уникати іронічних зауважень та погроз (на кшталт “або... або”), посміхатися. 3. *Мовленнєво-мовний аспект*: зважати на мовленнєве представлення (наголос, різна інтонація і вимова, дикція й емоційність мовлення, ритм, мелодика, стиль і темп мовлення, уникати довгих пауз, звуків, що заповнюють паузи); сповільнити темп на ключових фразах; наголошувати на яскравих моментах у спілкуванні з метою пожвавлення або додавання собі статусу розумного і дотепного, застосовувати перебивання з метою згоди, щоб засвідчити емоційну присутність або висловитися і зробити паузу для закінчення висловлення інтерв'юера, щоб зрозуміти його думку (*Я знаю! Це так... (добре, погано...)*), опанувати власні міміку і жести. Усі інші мовні особливості – ідентичні до тих, що стосуються інтерв'юера. 4. *Технічний аспект*: говорити виразно і чітко у мікрофон та дивитися в камеру.

III. Після інтерв'ю респондентові варто зважати на покращення риторики і способів висловлення, щоб правильно подати правдиву інформацію без подвійного смислу; у разі виявлення “нарізки” інтерв'ю, перекручування і спотворення фактів “витягування” з контексту, наперед обговорити це з журналістом у наступному інтерв'ю, або ж вказати на те, щоб не вирізали окремі фрагменти; бути готовим, що саме опубліковане інтерв'ю буде значно коротшим, аніж його проведення і надана інформація.

Вирізняємо такі *стратегії* респондента: 1) стратегії надання інформації і вираження точки зору; 2) пряма (інформативна, експертна, власне бачення) і прихована стратегія (самопрезентація, висвітлення вигідної інформації, звинувачення інших); 3) комунікативна стратегія виходу з проблемних ситуацій респондента, до якої належать такі тактики: а) виставлення запитання неправомірним, неправильним або недолугим (типові реакції: *так питання не можна ставити, питання некоректне, darauf antworte ich nicht*); б) перебільшення сказаного інтерв'юером, переведення в жарт або інше русло; в) згода з критикою для демонстрації впевненості у собі; г) обережне перепитування “Що ти хочеш цим сказати?”, уточнювальні запитання зі щирим здивуванням; г) уникання; д) зволікання; е) надто довга відповідь не до теми; є) заперечування тверджень журналіста; ж) “чіпляння” до добору слів, буквальне словесне сприйняття запитання і його фальшування; з) повторювання відповіді в різному формулюванні; и) відхід в узагальнення, відсутність конкретики; і) переривання; ї) спекулятивне запитання у відповідь з метою уникнення відповіді або зміни теми; й) звернення до іншої теми; к) заперечення власної компетентності як маневр; л) вказівка на унікальність інтерв'юера, зацікавлення його особистістю; м) сміх як можливість подумати і перевести тему; н) емоційний словесний “напад” на особу як відволікання, ухиляння від теми і втеча від запитання; о) метакомунікація (*Чому Ви ставите мені такі питання? Was wollen Sie von mir?*); п) вказівка на наявність інших проблем і на безглуздість чи неважливість запитань журналіста; р) визнання власних помилок; с) прямий наступ як з'ясування стосунків; т) пошук ідеального рішення; у) невербальні засоби (погляд убік спантеличує або свідчить про незацікавленість).

Респондентам необхідно враховувати такі аспекти в обох лінгвокультурах:

1. *Спортивне* інтерв'ю: не відволікатися через шум і стрес; не реагувати надто емоційно, навіть агресивно в інтерв'ю після матчів (особливо невдалих); уникати надмірної кількості професіоналізмів, жаргонізмів, англіцизмів та інтернаціоналізмів; зважати на культуру мовлення (спільне) та мінімізувати використання суржику (укр.).

2. *Зіркове* інтерв'ю: уникати надто коротких або надто довгих відповідей і коментарів не до теми (спільне); уникати нефахової або некомпетентної відповіді, поцікавитися інтерв'юером з метою переведення теми (спільне); вказувати на провокації журналістів (укр.), зумисні тактики щодо запитань про особисте (метакомунікація) (укр.); уникати зневажливого та байдужого ставлення (нім).

3. *Політичне* інтерв'ю: зорієнтуватися завчасно щодо політики каналу і журналіста, який братиме інтерв'ю (спільне); ретельно підготуватися до запитань заздалегідь (статистика, документація) (спільне); уточнювати загальні висловлення, наводити докази і приклади (укр.); “розгромити” інтерв'юера вказівкою на те, яка хитка, бездоказова і непереконлива його позиція, застосовувати сукупність тактик для ухиляння від відповіді в обох (спільне); зберігати емоційну дистанцію для уникнення скандалів; не демонструвати неприязнь до журналіста і незацікавленість в інтерв'ю, налаштуватися на розмову і дотримуватися власної соціальної та комунікативної ролі, уникати невідомих імен, довгих чисел, непереконливих аргументів (укр.); уникати також надто довгих відповідей і коментарів не до теми, не говорити стереотипними фразами (нім.).

У п'ятому розділі **“Реконструкція факторів впливу дискурсивного середовища на комунікативні девіації в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю”** досліджено типи комунікативного шуму як фактор впливу дискурсивного середовища на причини виникнення комунікативних девіацій у спортивних, зіркових і політичних українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю.

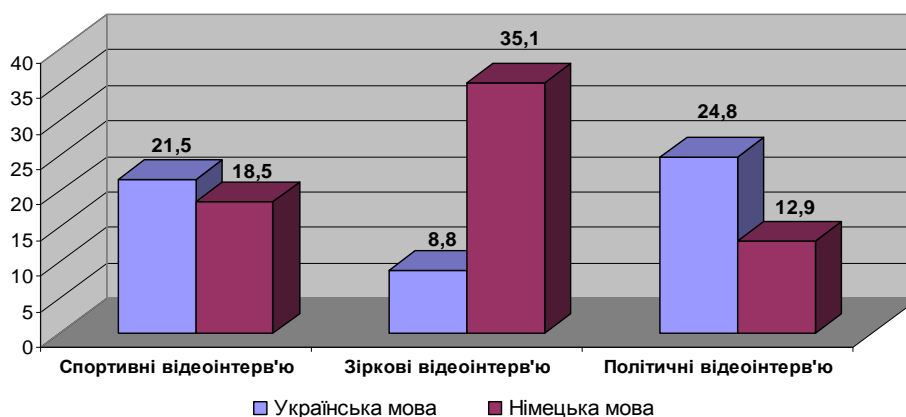
Дискурсивне середовище розглядаємо у дослідженні як чинник, що може зумовити комунікативні девіації у відеоінтерв'ю, який під час його перебігу не підлягає змінам, а також не залежить безпосередньо від комунікантів. Вплив дискурсивного середовища можна хіба що корегувати у перебігу комунікації, передбачати і бути готовим до нього, але безпосередньо змінити чи уникнути – неможливо. З одного боку, наявність комунікативного шуму у відеоінтерв'ю як складової дискурсивного середовища відповідає принципам **“нової журналістики”**, яка прагне бути **“реальнішою за саму реальність”** і невід'ємним елементом **“живого”** інтерв'ю, в якому є подача фактів тут і тепер. З іншого боку, комунікативний шум дестабілізує інтерв'ю, перешкоджає розумінню і сприйняттю, а відтак і зумовлює низку комунікативних девіацій.

Поняття комунікативного шуму перетинається і частково накладається на поняття комунікативних девіацій, спричинених інтерв'юером і респондентом. У цьому розділі аналізуємо лише ті шуми, які безпосередньо не залежать від комунікантів. Також відмежовуємо від комунікативного шуму інформаційний шум, який спричинений комунікантами (переважно респондентом) і пов'язаний із надлишковістю інформації або її неважливістю.

Комунікативний шум у відеоінтерв'ю – це різні форми деформування, зміни у повідомленнях, які ускладнюють процес передавання та/чи сприйняття інформації в комунікації, деформації повідомлення, які можуть виникати на всіх етапах процесу комунікації (Ф. Бацевич). Цей термін уживаємо синонімічно до понять **“комунікативний бар'єр”** і **“комунікативна перешкода”**, однак не до поняття **“комунікативної девіації”** (М. Кочерган, О. Селіванова), оскільки комунікативний шум вважаємо причиною такої девіації.

Зважаючи на різні типології (Ф. Бацевич, Н. Данькіна, С. Кушнерук, І. Морозова, О. Селіванова) встановлюємо власну класифікацію для комунікативного шуму у межах відеоінтерв'ю, за якою вирізняємо: 1) фізичний шум (зовнішній, механічний або шум навколишнього середовища, також часопросторові перешкоди; 2) фізіологічний (пов'язаний із фізіологічними особливостями комунікантів, які у цей момент неможливо змінити); 3) пов'язаний зі сторонніми особами. Психічний і семантичний шуми, які виокремлюють деякі дослідники, вважаємо причинами девіацій з позицій інтерв'юера і респондента. Тому розглядали їх у розділах 3 і 4. Усі три види комунікативного шуму є спільними для спортивних, зіркових і політичних інтерв'ю в обох лінгвокультурах (Діаграма 3).

Виявлено, що фізичний шум (вербальний і невербальний фоніві шуми, обрив фраз, технічні проблеми, **“нарізка”** кадрів, сторонні предмети) більш поширений у спортивних інтерв'ю в обох лінгвокультурах і має такі показники залежно від виду інтерв'ю: у спортивних (укр. 85,7 %; нім. 87,5 %), зіркових (укр. 66,7 %; нім. 40,6 %) і політичних (укр. 71,4 %; нім. 25,0 %) відеоінтерв'ю.

Діаграма 3 Комуникативні девіації, спричинені комуникативним шумом

Фізіологічний шум (вади або порушення мовлення, зумовлені хворобою, втомою, певним станом, ситуацією, порушенням темпу і гучності мовлення) також більш характерний для спортивних і зіркових інтерв'ю у німецькій лінгвокультурі, що ускладнює сприйняття і розуміння інтерв'ю для глядачів, однак наявний у всіх видах відеоінтерв'ю: у спортивних (укр. 21,4 %; нім. 40,6 %), зіркових (укр. 16,7 %; нім. 42,6 %) і політичних (укр. 14,3 %; нім. 8,3 %).

Хоча шум, пов'язаний зі сторонніми особами, характерний для усіх інтерв'ю – спортивних (укр. 35,7 %; нім. 37,5 %), зіркових (укр. 33,3 %; нім. 46,8 %) політичних (укр. 36,7 %; нім. 8,3 %) – проте у політичних українськомовних інтерв'ю він є більш вираженою причиною девіацій у порівнянні з німецькомовними.

Також в німецькомовних інтерв'ю більше характерні усі види шуму – фізичний, фізіологічний і зумовлений перешкоджанням або втручанням сторонніх осіб чи мовленням кількох журналістів різних каналів, що фактично є нечастим явищем в українськомовних інтерв'ю: у спортивних (укр. 21,4 %; нім. 37,5 %), зіркових (укр. 16,7 %; нім. 53,2 %), політичних (укр. 9,8 %; нім. 12,0 %).

З огляду на аналіз встановлено, що переважно комуникативні шуми перетинаються, фізичний шум або втручання сторонніх осіб можуть спричинити фізіологічний шум або усі три варіанти наявні у межах одного відеоінтерв'ю.

ВИСНОВКИ

Концептуальна наукова ідея дисертації ґрунтується на таких положеннях: 1) комуникативні девіації – універсальне й водночас етнокультурно марковане, динамічне, складне когнітивно-дискурсивне явище, яке специфічно породжується в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю, де позначає відмінності, незбіг в очікуваннях комуникантів, спричинені інтерв'юером, респондентом або ж комуникативним шумом (у широкому значенні), які є девіацією для одного з комуникантів або глядачів; гіперонім для мовленнєвих, мовних і позамовних девіацій; 2) відеоінтерв'ю – інтегрований мовленнєвий жанр, який включає теле- і спеціальні інтерв'ю, збережені на відеохостингу YouTube в мережі Інтернет, і є публічною формою отримання інтерв'юером інформації за допомогою запитань на певну тематику від відомого в певній сфері респондента; 3) когнітивно-дискурсивна реконструкція передбачає універсальну модель комуникативних девіацій в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю за видом інтерв'ю, генезою, структурним рівнем, способом уникнення, за стратегіями і тактиками комуникантів;

4) комунікативні девіації частіше наявні в українсько-, аніж у німецькомовних інтерв'ю загалом, однак за видами інтерв'ю девіації переважають у політичних українсько- і спортивних німецькомовних відеоінтерв'ю, в той час як у зіркових інтерв'ю вони однаково поширені в обох лінгвокультурах; 5) комунікативні девіації в обох лінгвокультурах у різних видах відеоінтерв'ю спричинені інтерв'юером і респондентом на усіх трьох структурних рівнях (зовнішньо-, внутрішньоструктурному і ситуативному) та комунікативним шумом, а також сукупністю цих чинників, однак найчастіше в обох лінгвокультурах – респондентом; 6) способи запобігання комунікативним девіаціям – універсальні з огляду на етап створення відеоінтерв'ю (до, під час і після його проведення) і водночас специфічні щодо видів відеоінтерв'ю у змістовому, емоційно-психологічному, мовленнєво-мовному і технічному аспектах; 7) стратегії інтерв'юера і респондента поділяються на прямі, приховані і стратегії виходу із проблемних ситуацій з їх специфічними тактиками; 8) комунікативний шум як чинник дискурсивного середовища спричиняє для всіх видів відеоінтерв'ю комунікативні девіації, які залежать від фізичного, фізіологічного і шуму, пов'язаного зі сторонніми особами; 9) реконструйовані типи комунікативних девіацій мають універсальний характер в українській і німецькій лінгвокультурах, проте відображають національно-культурну специфіку з огляду на особливості української і німецької мов та кожної лінгвокультури.

Синтезований підхід до дослідження типів комунікативних девіацій передбачав переосмислення процедури реконструкції з позицій когнітивної лінгвокомпаративістики і зіставно-типологічної лінгвістики. Такий інтегративний міждисциплінарний підхід дав змогу реконструювати комунікативні девіації в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю і розробити як модель причин комунікативних девіацій, так і їх типологію у *когнітивному* (за їх генезою, способом уникнення девіацій, стратегіями і тактиками інтерв'юера і респондента) і *дискурсивному* (за видом інтерв'ю і специфікою дискурсивного середовища) аспектах.

Робочий термін “комунікативних девіацій” у дослідженні відеоінтерв'ю має вузьке значення відмінностей, незбігу в очікуваннях комунікантів, спричиненого інтерв'юером, респондентом або ж дискурсивним середовищем, який є девіацією для одного з комунікантів або глядачів; як явища, яке виникає, набуває рис і підлягає коригуванню у відеоінтерв'ю в межах досліджуваних лінгвокультур; а в ширшому значенні – це “парасольковий” термін для мовленнєвих, мовних і позамовних девіацій, універсальне й водночас етнокультурно марковане, динамічне, складне когнітивно-дискурсивне явище, яке специфічно породжується в різноформатних і різнотипних жанрах.

З огляду на критерій типології комунікативних девіацій за видом інтерв'ю, уточнено термін “відеоінтерв'ю” на перетині Інтернет- та медіалінгвістики як різновиду жанру, який включає не лише теле-, але й спеціальні YouTube-інтерв'ю. Відповідно поняття жанрових структурних рівнів відеоінтерв'ю екстрапольовано на реконструкцію комунікативних девіацій у ньому, що відображає відтворюваність, типовість, повторюваність і корекцію девіацій.

Виявлено, що комунікативні девіації (особливо власне мовні) частіше наявні в українсько-, аніж у німецькомовних відеоінтерв'ю з загальної вибірки. Вони переважають в українськомовних політичних і в німецькомовних спортивних інтерв'ю. У зіркових інтерв'ю в обох лінгвокультурах кількісний показник девіацій перебуває на одному рівні.

За генезою комунікативні девіації спричиняють частіше респонденти в обох досліджуваних лінгвокультурах. Комунікативні девіації як інтерв'юера, так і респондента наявні у всіх видах відеоінтерв'ю на трьох встановлених рівнях: зовнішньоструктурному (загальні умови комунікативно-соціального середовища для відеоінтерв'ю), внутрішньоструктурному (вербальні і невербальні засоби) і ситуативному (утворений безпосередньо в інтеракції).

Способи запобігання комунікативним девіаціям мають універсальний характер у відеоінтерв'ю (до, під час і після його проведення), проте асиметричні залежно від видів інтерв'ю в обох лінгвокультурах у змістовому, емоційно-психологічному, мовленнєво-мовному і технічному аспектах.

В обох лінгвокультурах виокремлено прямі стратегії інтерв'юера (інформативна й оцінна) і респондента (інформування і вираження точки зору), приховані стратегії інтерв'юера (провокація, викриття, висвітлення (не)вигідної інформації, спотворення фактів) і респондента (самопрезентація, висвітлення вигідної інформації, звинувачення інших), як і їх стратегії і тактики виходу з проблемних ситуацій.

Комунікативний шум як чинник дискурсивного середовища спричиняє для всіх видів відеоінтерв'ю комунікативні девіації (частіше в українськомовних політичних і німецькомовних зіркових), які залежать від фізичного, фізіологічного і шуму, пов'язаного зі сторонніми особами. Сукупність шумів характерна у німецькомовних відеоінтерв'ю.

Реконструйовані типи комунікативних девіацій мають універсальний характер в українській і німецькій лінгвокультурах, однак відображають національно-культурну специфіку з огляду на особливості української і німецької мов та кожної лінгвокультури і наявних у ній реалій, норм, конвенцій, максим і правил міжособистісного та колективного спілкування.

Перспективами подальших досліджень є реконструкція комунікативних девіацій у тих чи тих жанрах і дискурсах та в різних лінгвокультурах, а також експериментальне дослідження (опитування, аналіз коментарів) сприйняття девіацій учасниками спілкування і глядачами інтерв'ю та інших жанрів ЗМІ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України

1. Дяків Х. Комунікативний шум як фактор впливу на перебіг відеоінтерв'ю. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія "Філологія. Соціальні комунікації"*. Київ, 2019. Т. 30(69). № 4. Ч. 1. С. 123–127.
2. Дяків Х. Способи усунення комунікативних невдач у відеоінтерв'ю з позиції респондента. *Закарпатські філологічні студії* / гол. ред. І. М. Зимомря. Ужгород, 2019. Вип. 11 (2). С. 63–68.

3. Дяків Х. Спортивне відеоінтерв'ю в українській і німецькій лінгвокультурах: причини комунікативних невдач. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2019. Вип. 70. С. 132–146.

4. Дяків Х. Типологія комунікативних невдач у відеоінтерв'ю українською і німецькою мовами. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. Вип. 65 (1). С. 45–57.

5. Дяків Х. “Зіркове відеоінтерв'ю”: комунікативні невдачі журналістів в українській та німецькій лінгвокультурах. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Дніпро, 2019. № 1 (17). С. 241–250.

6. Дяків Х. Прагмалінгвістичні аспекти інтерв'ю у медійній жанрології на матеріалі української та німецької мов. *Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. праць*. Херсон: ХДУ, 2018. Вип. LXXII: в 2 т. Т. 1. С. 150–154.

7. Дяків Х. Ю. Телеінтерв'ю і труднощі для журналістів. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Філологія”*. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1 (69). Ч. 1. С. 139–142.

8. Дяків Х. Політичне відеоінтерв'ю: комунікативні девіації в українській та німецькій мовах. *Мова і суспільство*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. Вип. 8. С. 120–130.

9. Дяків Х. Комунікативна організація телеінтерв'ю і конверсаційний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія “Філологія”*. Одеса: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2017. Вип. 31. Т. 3. С. 176–179.

10. Дяків Х. Комунікативні антистратегії в німецькомовному політичному відеоінтерв'ю. *Наукові записки. Серія “Філологічні науки”: мовознавство*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. Вип. 153. С. 227–232.

11. Дяків Х. Лінгвокраїнознавчий аспект комунікативних невдач. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці: Видавничий дім “Родовід”, 2016. Вип. 1–2 (11–12), Ч. 1. С. 207–210.

12. Дяків Х. Комунікативна девіатологія в Україні: огляд проблематики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія “Філологічні науки”: мовознавство*. Луцьк, 2016. Вип. 6 (331). С. 168–174.

13. Дяків Х. Розвиток ідей комунікативної девіатології у сучасній німецькомовній лінгвістиці. *Наукові записки. Серія “Філологічні науки”: мовознавство*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. Вип. 145. С. 127–132.

14. Дяків Х. Інтерв'ю як об'єкт філологічних досліджень: перспективи в аспекті девіатології. *Іноземна філологія: укр. наук. зб.* Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2016. Вип. 129. С. 104–110.

15. Дяків Х. Чи завжди комунікативні невдачі невдалі? *Наукові записки. Серія “Філологічні науки”: мовознавство*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 138. С. 60–63.

16. Дяків Х. Умови (не)успішності відеоінтерв'ю. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія “Філологія”*. Одеса: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2015. Вип. 15. Том 1. С. 155–157.

17. Дяків Х. Комунікативні девіації в інтерв'ю на матеріалі німецької та української преси. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологія"*. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2015. Вип. 56. С. 104–106.

Статті в періодичних виданнях інших держав

18. Дяків Х. "Звездные видеointerviews": коммуникативные неудачи в украинской и немецкой лингвокультурах. *Res Humanitariae*. Klaipeda. 2019. Vol. 25. P. 196–215. ISSN 2538-922X.

19. Дяків Х. Комунікативні невдачі крізь призму української національної ідентичності. *IX. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik "Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht"*. Bd. 2018 / Herausgegeben von O. Novikova und U. Schweier. Verlag readbox unipress Open Access LMU, München, 2019. S. 591–603. ISSN 2629-5016.

20. Dyakiv K. Das politische Fernsehinterview und kommunikative Misserfolge für Journalisten. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi – Studien zur deutschen Sprache und Literatur*. Istanbul, 2018. 1 (39). S. 95–107. ISSN 1303–9407.

21. Дяків Х. Qui pro quo: (не)успішність політичних інтерв'ю. *VIII. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik "Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht"*. Bd. 2017 / Herausgegeben von O. Novikova und U. Schweier. Verlag readbox unipress Open Access LMU, München, 2018. S. 65–74. ISBN 978-3-95925-098-6.

22. Дяків Х. Українська девіатологія: стан і перспективи розвитку. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2016. 4 (20). Is. 85. S. 20–24. ISSN 2308–5258 (print), 2308–1996.

23. Dyakiv Kh. Irren ist menschlich oder Erfolg durch Misserfolg. *Ansätze – Begründungen – Maßstäbe. Germanica Wratislaviensia* / Hrsg. Iwona Bartoszewicz, Marek Halub, Tomasz Malyszek. Wrocław, 2016. 141. S. 197–210. ISSN 0435–5865.

24. Dyakiv Kh. Tollpatschig interviewen oder interviewt werden – Kurzvideos im ukrainischen und deutschen Fernsehen. *Tekst i dyskurs – Text und Diskurs* / Hrsg. Zofia Bilut-Homplewicz, Waldemar Czachur. Warszawa–Rzeszów, 2016. 9. S. 165–186. ISSN 1899–0983.

Статті у виданнях інших держав

25. Dyakiv Kh. Phraseologismen mit Farbkomponenten im Deutschen als Grund für kommunikative Deviationen für die ukrainischen Deutschlerner. *Einblicke und Rückblicke: Beiträge zur deutschen Phraseologie und Parömiologie aus intra- und interlingualer Sicht* / Hrsg. Anna Gondek, Alina Jurasz, Joanna Szczek. Wrocław, Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehrten GmbH, 2018. Bd. 33(1). S. 247–258.

Статті в інших виданнях

26. Дяків Х. Методологія дослідження відеоінтерв'ю. *Docendo discimus: ювілейний збірник на пошану Сулима Володимира Трохимовича: зб. наук. праць / упоряд. Богдан Максимчук, Алла Паславська, Тарас Пиц*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 144–157.

Навчальний посібник

27. Дяків Х. Ю. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн: навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 159 с.

Тези доповідей на наукових конференціях

28. Dyakiv Kh. Zum Begriff der kommunikativen Gattung. *Moderne Germanistik auf der Suche nach einer neuen Identität: interdisziplinär, interkulturell, international: матер. XXVI Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (27–28 вересня 2019 р.)*. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2019. С. 42–44.

29. Дяків Х. Відеоінтерв'ю в українській і німецькій мовах: специфіка комунікативних невдач. *Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки: Україна і світ: матер. Міжнар. конф. (Львів, 22–23 листопада 2018 р.)* / за ред. Г. Мацюк. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2018. С. 42.

30. Dyakiv Kh. Kommunikative Missverständnisse als Strategie. *Німецька мова в Україні: Традиції, успіхи, завдання: матер. XXV Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (28–29 вересня 2018 р.)*. Львів: ПАІС, 2018. С. 56–58.

31. Дяків Х. Лінгвопрагматичні аспекти аналізу відео матеріалу. *Мова та література у полікультурному просторі: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 9–10 лютого 2018 р.* Львів: ГО “Логос”, 2018. С. 21–23.

32. Дяків Х. Конверсаційний аналіз серед методів прагмалінгвістики. *Філологія: сучасний погляд на вивчення актуальних проблем: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 16–17 лютого 2018 р.* Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. С. 74–76.

33. Дяків Х. Стратегії журналістів у телеінтерв'ю. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук: міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 23–24 лютого 2018 р.* Одеса: Південноукраїнська організація “Центр філологічних досліджень”, 2018. С. 96–98.

34. Дяків Х. Інтераціональна лінгвістика у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Комунікація у сучасному соціумі: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 8 червня 2018 р.* / за ред. Н. Микитенко, Л. Морської, Т. Яхонтової. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 22–23.

35. Дяків Х. Стратегії перепитування і перебивання в телеінтерв'ю. *Україна і світ: діалог мов і культур. Матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 11–13 квітня 2018 р.* Київ: Вид. Центр КНЛУ, 2018. С. 97–99.

36. Dyakiv Kh. Recipient Design in Videointerviews. *Sternstunden der deutschen Sprache in der Ukraine: матер. XXIV Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (29–30 вересня 2017 р.)*. Чернівці: Видавничий дім “Родовід”, 2017. S. 46–47.

37. Dyakiv Kh. Interviewen – Handwerk und keine Kunst? *Deutsche Sprache in der Ukraine: Kontinuitäten und Entwicklungen: Матер. XXIII Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (4–6 жовтня 2016 р.)*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 67–69.

38. Dyakiv Kh. Zur Frage der Typologie von kommunikativen Deviationen. *Українська германістика в діалозі культур=Ukrainische Germanistik und Kulturdialog: матер. XXII Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (6.–8.10.2015 р.)*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. S. 55–57.

АНОТАЦІЯ

Дяків Х. Ю. Когнітивно-дискурсивна реконструкція комунікативних девіацій в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.17 – “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство”. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2020.

У дисертації розроблено нову теоретико-методологічну концепцію для виконання когнітивно-дискурсивної реконструкції комунікативних девіацій в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю. Обґрунтовано статус відеоінтерв'ю як інтегрованого мовленнєвого жанру, який включає теле- і спеціальні інтерв'ю, збережені на відеохостингу YouTube в мережі Інтернет. Уточнено визначення поняття “комунікативної девіації” на тлі суміжних термінів як динамічного й складного когнітивно-дискурсивного явища. Реконструйовано причини виникнення комунікативних девіацій і побудовано їхню модель, характерну для українсько- та німецькомовних відеоінтерв'ю. Встановлено типи реконструйованих комунікативних девіацій: за видами відеоінтерв'ю (спортивні, зіркові, політичні), за генезою (спричинені інтерв'юером, респондентом, дискурсивним середовищем), за структурою (зовнішні, внутрішні, ситуативні), за способом уникнення (до, під час і після проведення інтерв'ю), за стратегіями та тактиками інтерв'юера і респондента в українській і німецькій лінгвокультурах. Виявлено типи девіацій, зумовлених факторами впливу дискурсивного середовища. Установлено закономірності й відмінності в типах реконструйованих комунікативних девіацій в українсько- і німецькомовних відеоінтерв'ю в кількісно-якісних показниках.

Ключові слова: комунікативні девіації, когнітивно-дискурсивна реконструкція, відеоінтерв'ю, структурний рівень, типологія девіацій, українська лінгвокультура, німецька лінгвокультура.

АННОТАЦИЯ

Дяков Х. Ю. Когнитивно-дискурсивная реконструкция коммуникативных девиаций в украинско- и немецкоязычных видеодневниках. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.17 – “Сравнительно-историческое и типологическое языкознание”. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Министерство образования и науки Украины, Киев, 2020.

В диссертации разработана новая теоретико-методологическая концепция для выполнения когнитивно-дискурсивной реконструкции коммуникативных девиаций в украинско- и немецкоязычных видеодневниках. Обоснован статус видеодневника как интегрированного речевого жанра, включающего в себя теле- и специальные интервью, сохраненные на видеохостинге YouTube в сети Интернет. Предложено оптимальное определение понятия “коммуникативные девиации” на фоне смежных терминов как динамического и сложного когнитивно-дискурсивного феномена.

Реконструированы причины возникновения коммуникативных девиаций и построена их модель, ориентированная на сферу украинско- и немецкоязычных видеодневников.

Установлены типы реконструированных коммуникативных девиаций: по видам видеоинтервью (спортивные, звездные, политические), с учетом их генезиса (вызванные интервьюером, респондентом, дискурсивной средой), на уровне структуры (внешние, внутренние, ситуативные), по предупреждению девиаций (до, во время и после проведения интервью), по стратегиям интервьюера и респондента (прямые, скрытые и стратегии выхода из проблемных ситуаций) и тактикам в украинской и немецкой лингвокультурах. Установлены типы реконструированных коммуникативных девиаций, обусловленные факторами влияния дискурсивной среды. Определены закономерности и отличия в типах реконструированных коммуникативных девиаций в украинско- и немецкоязычных видеоинтервью в количественных и качественных показателях.

Ключевые слова: коммуникативные девиации, когнитивно-дискурсивная реконструкция, видеоинтервью, структурный уровень, типология девиаций, украинская лингвокультура, немецкая лингвокультура.

SUMMARY

Dyakiv Kh. Yu. The cognitive and discursive reconstruction of communicative deviations in Ukrainian and German video interviews. – Manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in Philology, Specialty 10.02.17 – “Comparative, Historical and Typological Linguistics”. – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2020.

The thesis presents a new theoretical and methodological concept for the performance of a cognitive and discursive reconstruction of communicative deviations in Ukraine and German video interviews from the position of cognitive comparative linguistics and contrastive typological linguistics. The research paper substantiates the status of video interviews as an integrated speech genre, which includes television interviews and special interviews stored on YouTube video hosting on the Internet. The definition of the notion of “communicative deviation” as a dynamic and complex cognitive and discursive phenomenon is clarified against related terms and notions. The paper reconstructs the causes of communicative deviations’ occurrence and presents the models of communicative deviations specific to Ukrainian and German video interviews. The thesis establishes the types of reconstructed communicative deviations by the type of video interview (sports, celebrity, political video interviews), the types of reconstructed communicative deviations by their genesis (caused by the interviewer, the respondent, the discursive environment), by their structural level (external, internal, situational), by the way of preventing deviations (before, during, and after the interview), by the interviewer’s and the respondent’s strategies (direct, hidden and strategies of solving problematic situations) and their tactics. The types of reconstructed communicative deviations caused by the factors of discursive environment (physical noise, physiological noise, noise connected with outsiders) are established as well. The regularities and differences in the types of reconstructed communicative deviations in Ukrainian and German video interviews are identified in the form of quantitative and qualitative indicators.

The working term of “communicative deviations” is used in the research in the narrow meaning of divergences, a mismatch in the expectations of the communicators within a video interview; in a broader sense, it presents an umbrella term for speech,

linguistic and extralinguistic deviations, a universal and at the same time ethnoculturally marked dynamic complex cognitive and discursive phenomenon, which is uniquely generated in the genres of various formats and types.

In view of the criterion of typology of communicative deviations by the type of interview, the paper clarifies the term of “video interview” at the intersection of the Internet and media linguistics as a variety of the genre that includes not only television interviews but also special YouTube interviews.

On the basis of the collected corpus, it has been established that communicative deviations are more common in Ukrainian than in German video interviews. They predominate in Ukrainian-language political and German-language sports interviews.

The quantitative indicator of communicative deviations in celebrity interviews is at the same level in both linguistic cultures. In terms of the genesis, communicative deviations are more commonly caused by respondents in both linguistic cultures under study. Communicative deviations of both the interviewer and the respondent are present in all types of video interviews at three identified levels: external structural (conditions of the communicative and social environment), internal structural (verbal, non-verbal, and paraverbal means) and situational (formed in the course of interaction).

The ways of preventing communicative deviations are universal in video interviews (before, during and after the interview), but they differ in terms of content, emotional and psychological, speech and language, technical aspects depending on the type of interview in both linguistic cultures.

The research has established that in both linguistic cultures there are direct strategies of the interviewer (informative and evaluative) and of the respondent (informing and expressing point of view), hidden strategies of the interviewer (provocation, exposing, presenting (un)favourable information, distorting facts) and of the respondent (self-presentation, presenting favourable information, blaming others), as well as their strategies and tactics of solving problematic situations.

Communicative noise as a factor in the discursive environment causes communicative deviations in all types of video interviews (more often in Ukrainian-language political and German-language celebrity interviews), which depend on physical noise, physiological noise and the noise connected with outsiders. The combination of various noises is typical for German video interviews.

The reconstructed types of communicative deviations are of universal nature in Ukrainian and German linguistic cultures, yet reflect national and cultural peculiarities given the special features of the Ukrainian and German languages and the peculiar properties of each individual lingual culture with its realias, norms, conventions, maxims and rules of interpersonal and group communication.

Keywords: communicative deviations, cognitive and discursive reconstruction, video interview, structural levelling, typology of deviations, Ukrainian linguistic culture, German linguistic culture.